

המוסד לביטוח לאומי

מינהל המחקר והתכנון

**ליווי תעסוקתי
לאסירים משוחררים**

המפעלים המיוחדים - הכתובת שלך לרעיונות מקוריים

המוסד לביטוח לאומי, באמצעות הקרן למפעלים מיוחדים, תומך בפיתוח שירותי רווחה חדשניים ונסיוניים. "מפעל מיוחד" הוא פרוייקט מקורי העוסק במתן שירותי רווחה קהילתיים. הוא מיועד לציבור מקבלי הגמלאות במוסד לביטוח לאומי (קשישים, נכים, מובטלים, משפחות, ילדים ועוד) ומבוצע על ידי גוף משפטי רשום.

אם יש לך רעיון מקורי הקשור לתחום הרווחה והעבודה הקהילתית, נא לפנות אלינו:

**המחלקה למפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי, שדרות ויצמן 13, ירושלים
95437**

פרוייקט שאושר על ידינו זוכה ל:

- * השתתפות במימון תקופה ראשונית-נסיונית.
- * מעורבות מקצועית בשלבי התכנון וההפעלה.
- * ביצוע מעקב מחקרי ופרסום דו"ח מפורט.

**המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון**

ליווי תעסוקתי לאסירים משוחררים

מאת: דבי עובדיה-יוסף

ירושלים, אייר התשנ"ו, מאי 1996

ה ק ד מ ה

הליווי התעסוקתי לאסיר המשוחרר גובש כפרוייקט על ידי הרשות לשיקום האסיר, כהמשך לנסיונות השונים שנעשו בארץ ובעולם לאתר את התנאים התורמים לשיקום האסיר המשוחרר ולמניעת חזרתו לכלא.

לאור חשיבות הפרוייקט ותדשנותו, הוא אושר בדצמבר 1993 כמפעל מיוחד של המוסד לביטוח לאומי, בהפעלת הרשות לשיקום האסיר בשיתוף עם שירות התעסוקה בירושלים ובתל אביב.

הבעייתיות שבהקמת פרוייקט זה הייתה השקעה רבה מצד הצוות, והרבה חזון ואמונה בחשיבותו ובתרומתו. ברצוני להודות למר א. הופמן, מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר, ולצוות הרשות, שבזכות דבקותם במטרה הופעלה התוכנית. תודה מיוחדת נתונה למעסיקים שהיו מוכנים להעסיק אסירים משוחררים כעובדים מהשורה ולשתף פעולה עם מפעילי הפרוייקט - כל זאת שלא על מנת לקבל פרס. כמו כן, אנו מחזקים את ידם של האסירים המשוחררים שהיו מוכנים לפרוץ את מעגל המצוקה ולהשתלב בתהליך שהיו בו קשיים רבים מבחינתם. רב תודות לשירות התעסוקה שתרם רבות לכניית הפרוייקט מעבר לנדרש, ולמתנדבים שתרמו מזמנם ליצירת קשר אישי עם האסירים.

ברצוני להודות לצוות ההיגוי ולצוותים המקומיים אשר ליוו את הפרוייקט בתקופה הנסיונית:

מר א. הופמן	- מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר
מר ג. ינקוביץ	- מנהל אגף לשירותי הפרט
גב' נ. פינטון	- מנהלת המחלקה לשעבר למפעלים מיוחדים
גב' ש. בייץ-מוראי	- מנהלת המחלקה למפעלים מיוחדים
מר ר. מנדל	- מנהל שירות התעסוקה, איזור ירושלים
מר ג. פיש	- מנהל שירות התעסוקה, איזור תל אביב
מר א. שלומי	- רבז שירותי הפרט
מר א. דוד	- יועץ תעסוקה, ירושלים
מר א. ברוידא	- יועץ תעסוקה, ירושלים
גב' ד. יצחקי	- יועצת תעסוקה, תל אביב
מר א. דיאמנט	- מפקח ארצי של הפרוייקט
מר ש. טייטלבוים	- ע/מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר

גב' נ. קרוגר-ראם - רכזת תעסוקה במרכז בירושלים
מר מ. לקסר - רכז תעסוקה במרכז בתל אביב
גב' ט. ליף - רכזת מפעלים מיוחדים, ביטוח לאומי
גב' ד. עובדיה-יוסף - חוקרת מלווה, ביטוח לאומי.

תודה מיוחדת לעובדות מינהל המחקר והתכנון של המוסד לביטוח לאומי:
לגב' דבי עובדיה, שליוותה מבחינה מחקרית את הפרוייקט וכתבה את הדיווח
המחקרי באתריותה של מנהלת המחלקה שרית כייץ-מוראי, לגב' טניה ליף
שהקדישה זמן והשקעה רבה לשם ביצוע הפרוייקט לפי התוכנית, וכן לגב'
רפאלה כהן שסייעה בעיבודים הסטטיסטיים ולאורלי אבוטבול על מסירותה
הרבה בעת הדפסת הדו"ח ועל תרומתה לעיצובו.

אנו מקווים שדו"ח זה יתרום להגברת המודעות לנושא שיקום האסיר בקרב כל
הגורמים המטפלים בקהילה. יותר מכך, תקוותנו שבעקבות הדו"ח יתברר
שישנה דרך - אמנם לעתים קשה ומורכבת - לסייע לאסיר המשוחרר להשתלב
במעגל החיים הנורמטיביים, ולנהל אורח חיים תקין.

שלמה כהן
סמנכ"ל מחקר ותכנון

ת ק צ י ר

המפעל המיוחד "ליווי תעסוקתי לאסירים משוחררים" הוקם על ידי הרשות לשיקום האסיר בעקבות מחקרים שהצביעו על קשר סיבתי בין אבטלה וחזרה לפשע.

עד לאישור שירות זה כמפעל מיוחד רוכזו רוב המאמצים בארץ ובעולם לשיקום האסיר המשוחרר בתחום התעסוקתי עד השלב שבו יושם בתעסוקה כגון: הקלות במס, קורסי הכוונה ועוד. מפעל מיוחד זה מציע שירות ייחודי שבו מרוכזים מאמצים לא רק בשילוב האסיר המשוחרר בתעסוקה אלא בעיקר בתמיכה בו בחודשי העסקתו הראשונים. זאת, באמצעות הקצאת אנשי מקצוע בשירות התעסוקה לטפל באוכלוסייה זו, הצמדת מתנדב לכל אסיר משוחרר שיטמש לו כחבר תומך והקמת קבוצת תמיכה בהנחיית פסיכולוג תעסוקתי. במקביל, נבנה מאגר מעסיקים המוכנים להעסיק אסירים משוחררים, שאליהם ניתן לפנות במקרה הצורך.

בתקופה הנסיונית פנו 152 אסירים משוחררים לקבלת השירות, רובם עם רקע של מאסרים חוזרים כגין עבירות סמים, אלימות ורכוש ולאחר תקופה ממושכת של שימוש בסמים. הפונים שהשתמשו בסמים הצטרפו לפרוייקט לאחר גמילה של חודש לפחות.

כמחצית מהפונים לקבלת השירות שולבו בתעסוקה במסגרת הפרוייקט, רובם כמקומות עבודה וחלקם בקורסי הכשרה. האסירים המשוחררים הועסקו עשרה חודשים כממוצע במשך התקופה הנסיונית. הם שולבו בתעסוקה אצל 55 מעסיקים ייחודיים שחלקם העסיקו יותר מאסיר משוחרר אחד. כמחציתם התמידו בתעסוקה עד תום התקופה הנסיונית.

הליווי התעסוקתי היה חלקי ביותר. רק עשירית מבין האסירים המשוחררים שהועסקו היו בקשר עם המתנדב וגם זאת במשך כחודש בממוצע. בנוסף, רובם לא נצלו את האפשרות שניתנה להם להשתתף בקבוצת תמיכה. יש לציין שהליווי נעשה בעיקר על ידי רכזי התעסוקה.

הממצאים מעידים על קושי בהפעלת המודל, אך לא ברור אם הסיבה לכך היא שהמודל אינו ניתן ליישום או שמא פריצת הדרך להתזרת שירות זה בקרב הגורמים הטיפוליים בקהילה ובקרב אוכלוסיית האסירים המשוחררים הצריכו זמן מעבר למתוכנן. ואכן, לקראת תום התקופה הנסיונית ניכר שיתוף הפעולה בין הרשות לשיקום האסיר ובין שירות התעסוקה בירושלים (שלא היה קיים לפני הפרוייקט) וניתן לראות ניצנים של שיתוף פעולה בין גורמים מטפלים בקהילה ובין מפעילי הפרוייקט.

תוכן העניינים

עמוד

תקציר

1	סקירת ספרות
9	תיאור הפרוייקט
9	מטרות הפרוייקט
9	אוכלוסיית היעד
9	שלבי ההפעלה
12	המערך המחקרי
12	כלי המחקר
14	הממצאים
14	הקמת מערכת השירות והפעלתה
17	מאגר "מעסיקים ידידים" ואופציות העסקה
19	בניית שירות מתנדבים
20	גיוס אסירים משוחררים
21	קשיים בהפעלה
24	אוכלוסיית המחקר
24	האסירים המשוחררים
26	המתנדבים
27	המעסיקים הידידים
29	אבחון, קליטה והשמה בתעסוקה
30	המרכז בירושלים
32	המרכז בתל אביב
34	הליווי התעסוקתי
34	למעסיק הידיד
35	לאסיר המשוחרר

41	התמדה בתעסוקה
41	המרכז בירושלים
43	המרכז בתל אביב
47	סיכום ודיון
54	המלצות
55	ביבליוגרפיה
	נספחים
	א. לוחות
	ב. כלי מחקר

רשימת לוחות הנספח

- לוח 1: מספר האסירים המשוחררים, לפי קבוצות גיל ומרכז
- לוח 2: מספר האסירים המשוחררים, לפי מצב משפחתי ומרכז
- לוח 3: מספר האסירים המשוחררים, לפי מספר ילדים ומרכז
- לוח 4: מספר האסירים המשוחררים, לפי השכלה ומרכז
- לוח 5: מספר האסירים המשוחררים, לפי מספר המאסרים והמרכז
- לוח 6: מספר האסירים המשוחררים, לפי סך הכל שנות המאסר והמרכז
- לוח 7: מספר האסירים המשוחררים, לפי מספר החודשים שהם גמולים מסמים והמרכז
- לוח 8: התפלגות העברות שבהם הואשמו האסירים המשוחררים, לפי סוג העבירה והמרכז
- לוח 9: מספר האסירים המשוחררים, לפי התקופה שעברה מאז שחרורם והמרכז
- לוח 10: התפלגות הקשיים שהאסירים המשוחררים צופים שיתקבלו בהם במסגרת העבודה, לפי מרכז
- לוח 11: התפלגות המעסיקים, לפי סוג העסק
- לוח 12: מספר המשרות המוצעות, לפי סוג משרה, לפי מרכז
- לוח 13: דירוג סיבות המעסיקים להעסיק אסיר משוחרר, לפי מידת נכונות הסיבה
- לוח 14: מספר המעסיקים, לפי סוג המידע שהיו מעוניינים לקבל על האסיר המשוחרר לפני העסקתו על ידם
- לוח 15: מספר האסירים המשוחררים עפ"י סוג העבודה המבוקשת
- לוח 16: מידת החשיבות שהאסיר המשוחרר רואה בכל אחד מהקריטריונים בבחירת עבודה
- לוח 17: מספר האסירים המשוחררים לפי זרגת יכולת הסתגלותם במסגרת תעסוקתית
- לוח 18: מספר האסירים המשוחררים שטופלו בכל חודש בכל מרכז, לפי מצב תעסוקתם
- לוח 19: מספר האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט לפני ששובצו לתעסוקה במרכז בירושלים, לפי מספר חודשי טיפול
- לוח 20: מספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה ומספר המשרות הפנויות כמאגר המעסיקים היזידים במרכז בירושלים, לפי חודש
- לוח 21: הסיבות לנשירת האסירים המשוחררים שלא הועסקו במסגרת הפרוייקט במרכז ירושלים, לפי מספר חודשי הטיפול בהם במרכז

- לוח 22: מספר האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט לפני ששובצו לתעסוקה במרכז בתל אביב, לפי מספר חודשי טיפול
- לוח 23: מספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה ומספר המשרות הפנויות במאגר המעסיקים הידידים במרכז בתל אביב, לפי חודש
- לוח 24: הסיבות לנשירת האסירים המשוחררים שלא הועסקו במסגרת הפרוייקט במרכז בתל אביב, לפי מספר חודשי שהותם במרכז
- לוח 25: הסיכויים שהאסירים המשוחררים ראו בהשגת עבודה במרכז בירושלים, לפי קבוצה
- לוח 26: מספר האסירים המשוחררים שהועסקו במרכז בירושלים, לפי מספר חודשי ההעסקה
- לוח 27: מספר האסירים המשוחררים שהועסקו במרכז בתל אביב, לפי מספר חודשי ההעסקה

שיקום אסירים בעולם

השאיפה לתיקון העברייין בתקופה המודרנית הושפעה מהאווירה הליברלית וההכרה הגוברת בזכויות האדם שאפיינו תקופה זו בתחומים רבים. החידושים המשמעותיים החלו בסוף המאה הקודמת ובתחילת המאה הנוכחית (שוהם ושביט, 1990). העברייין נתפס כרציונלי, כאחראי על מעשיו וכחופשי לבחור בין שמירת החוק ובין הפרתו. תיקונו של העברייין נראה כתוספת רצויה, אך לא כמטרה בפני עצמה. הפיכתו של תיקון העברייין כמטרה בפני עצמה הושפעה מהפוזיטיביזם ומהפסיכואנליזה, אשר לא קיבלו את ההנחה שהאדם חופשי לחלוטין בהחלטתו לעבור על החוק או להימנע מכך. אחריותו של האדם אינה מוחלטת, אלא מושפעת מגורמים דטרמיניסטיים שאינם בשליטתו. הפסיכואנליזה מתייחסת להתנהגות עבריינית כאל סמפטום חיצוני של בעיות נפשיות שלאדם אין שליטה עליהן. לכן, הטיפול בעברייין הינו הדרך היעילה ביותר להביא לשיקומו.

רעיונות חדשים אלה התקבלו מהר בארצות הברית והתפשטו בכל העולם המערבי. משנות העשרים של המאה ועד שנות השבעים הטיפול והשיקום הפכו המטרות השולטות במדיניות הענישה. את הכיטוי למדיניות זו ניתן היה לראות בהצהרות הממסד בתקופה זו, בפרסומים המקצועיים, בהקצאת התקציבים ועוד.

באמצע שנות השבעים חל מפנה במגמה הרואה בשיקום כמטרה העיקרית בטיפול בעברייין. ב-1974 פורסם דו"ח מרטינסון, שהוכן לבקשת ממשלת ניו-יורק, ובו נבחנו תוכניות טיפול בעבריינים המוצלחות ביותר. מרטינסון (1974) טען שמאמצי השיקום השונים אינם מצביעים על תוצאות העשויות להשפיע באופן משמעותי על רצידיביזם (Martinson, 1974). הוא התבסס על בחינת מחקרים שנערכו בנושא שיקום עבריינים בארצות הברית משנת 1945 ועד 1967. נותחו 231 מחקרים שבחנו שיטות שיקום וביניהם: יעוץ פסיכולוגי, שיטות תרפיה, חינוך, שירות מבחן, פרול, טיפול רפואי, הקניית מקצוע ועוד. מסקנתו היתה כי אין שיטת טיפול בעבריינים אשר מצליחה באופן משמעותי למנוע רצידיביזם וכי שום דבר "אינו פועל". גם מחקרים שקדמו למחקרו של מרטינסון הגיעו למסקנות דומות. (Kassebaum, G. et al, 1971). (Bailey, W.C, 1966).

דו"ח מרטינסון זעזע את הממסד ואנשי המקצוע. לאחר בדיקה של צוות חוקרים באקדמיה למדעים אושר כי מסקנותיו של מרטינסון נכונות, (Sechrest, L. et al 1979).

חוקרים אחרים התנגדו לקביעתו של מרטינסון בטענה כי הניתוח כמחקרו היה פשטני מדי (Lipton et al 1975, Palmer 1975). אמיר ודרובני (1993) מציינים שמחקרו של מרטינסון הסתמנו רמזים לירידה מסויימת ברצידיביזם אצל עבריינים מסויימים בנסיבות מסויימות.

קובעי מדיניות חברתית לא יכלו להתעלם מהמחקרים המעידים שהשיטות הטיפוליות אינן משיגות את יעדן; שיעורי הפשיעה והרצידיביזם לא פחתו. וכך גם באירופה ובישראל (א. אופנבכר, 1989).

מייר (Mair, 1991) טוען כי אפקטיביות של טיפול אינה יכולה להתבסס רק על שאלת תזרת האדם לכלא. לדעתו יש לקבוע את היעדים של שיטות השיקום השונות. ואחר כך לבחון באיזו מידה הושגו יעדים אלו (סקירה על תוכניות אלה ניתן למצוא בין היתר בספריהם של שוהם ושביט, "עבירות ועונשים", בסקירתו של הופמן "קווים לפעולת הרשות לשיקום האסיר" ובספרה של רות גבע, "אסטרטגיות במניעת פשיעה").

שיקום תעסוקתי

השפעת האבטלה על הפשיעה היא אחד התחומים שבהם יש הסכמה בין התאוריות השונות בקרימינולוגיה (רהב, 1982). שתי הגישות הסוציולוגיות העיקריות - גישת האיזון וגישת הקונפליקט - תומכות בטענה שאבטלה גורמת לעבריינות או מגבירה אותה.

מהמעקב אחר הנעשה בעולם ניתן לומר בוודאות שתעסוקה הינה תנאי מוקדם לשיקום. הנסיונות שנעשו בתחום זה היו מוגבלים בלבד. האסיר המשוחרר קיבל לפעמים תמיכה כספית או עזרה במציאת עבודה, אך היה צריך להתמודד לבדו בבעיות שונות, כגון: התמודדות עם הסטיגמה, התמודדות עם לחצים פסיכולוגיים וחברתיים והקשיים לסגל לעצמו הרגלי עבודה.

בעיות אסירים משוחררים אינן שונות באופן משמעותי מהבעיות הרווחות אצל כלל האוכלוסיה (תעסוקה, קשרים ומגורים), אך הן מחריפות כתוצאה משיבה

ממושכת בכלא (אמיר ודרובני, 1993). עם שחרורו פתאום מוצא האסיר את עצמו מוצף בשאלות קיום (Waller, 1974). מאחר ועד כה מזון, עיסוקים וכו' סופקו לאסיר על ידי שלטונות הכלא, גוברת דאגתו באשר ליכולתו לספקם לעצמו בעתיד (הופמן, 1985א'). יש אסירים שמבקשים במפורש להשאר בכלא מהפחד ממה שמחכה להם בחוץ [שפירא (1986) ראה גם Priestly et al (1984)].

הבטחת השתלבותו של האסיר המשוחרר בחברה הנורמטיבית מחייבת שינוי התנאים החברתיים הידועים כקשורים לתופעת העבריינות. אחד התנאים החשובים הוא ישום האסיר לשעבר במקום עבודה מתאים אשר יקנה לו הרגלי עבודה, יציבות כלכלית, קבוצת התייחסות חיובית (חבריו לעבודה) ויחזק את בטחונו האישי ביכולתו להשתקם.

הגישה של הקניית הרגלי עבודה (Johanson, 1977) טוענת, שרבים מהאסירים לא ענדו בעבר במסגרת תעסוקתית סדירה והם חסרי הרגלי עבודה בסיסיים. לכן, קשה להם להשתלב בעבודה לאחר שחרורם. הקניית ערכי עבודה בצירוף מיומנות הם יסודות חיוניים לקליטה פסיכולוגית חברתית של האסיר המשתחרר.

חוקרים רבים מטילים ספק אם ניתן לשקם אסיר בין כתלי הכלא. צור (1982), מצטט את הפסיכולוג הראשי של שירות בתי הסוהר בישראל האומר כי לא ניתן לתנך אנשים להיות לאזרחים אחראים. Waller (1974) טוען שלמרות ששיטת הכליאה מתוארת כאילו באה לשם שיקום, למעשה היא קיימת לשם "ניהול" העברייין.

ברוב המקרים אין לאסיר מאומה בעת שחרורו (אופנבר, 1989). בחודשים הראשונים לאחר השחרור משולמים לו דמי "הבטחת הכנסה" ובהמשך, אם לא מצא עבודה, עליו לחיות מדמי אבטלה. תנאים אלה אינם יכולים לכסות את צרכיו של אסיר המשוחרר ואז רב הפיתוי לחזור ל"רווחים קלים". Stambul ואחרים (1977) מצאו שמצוקה כלכלית היתה אחד הנימוקים העיקריים שהעלו העבריינים שחזרו לפשיעה. אלה שהשיגו תעסוקה יציבה היו מעורבים פחות בעבריינות.

עד למלחמת העולם הראשונה ניתנה חשיבות רבה לתעסוקת האסיר המשוחרר כפיתרון כולל לכל בעיותיו, והיתה אכזבה על כך שמאמצי היישום לא כל כך

הצליחו (Soothill, K. 1974). מאז מלחמת העולם הראשונה חל מעבר איטי לגישה מקצועית יותר. לאחר המלחמה עיקר האחריות למציאת עבודה לאסירים משוחררים נמסרה למשרד העבודה.

כבריטניה נערך ניסוי לאורך שנת 1967 (שם), אשר בו הוקמה סוכנות עבודה לאסירים משוחררים - APEX. זאת בהנחה שמציאת תעסוקה לאסירים עם שחרורם תוריד את שיעור חזרתם לפשיעה. לאחר שנה מיום השחרור לא נמצא הבדל מובהק בין קבוצת הניסוי לבין קבוצת הביקורת ביחס למאסר חוזר. החוקרים מציינים שבהנחתם הראשונה כאשר לצורך בשירות תעסוקה מיוחד לאסירים משוחררים לא היתה התייחסות לצרכים האישיים של כל אסיר ואסיר. בנוסף, לא נלקחה בחשבון הסטיגמה של שירות תעסוקה המיוחד לאסירים משוחררים. טענתם היתה שאם לוקחים בחשבון נתונים של עבירות קודמות או היסטוריה תעסוקתית יש עדות לכך שהקבוצה אשר קיבלה את השירות תפקדה טוב יותר מהקבוצה שלא רצתה לקבל את השירות. אך אין זה אומר שהשירות היה מועיל למקבליה, כיוון שאחרת היו לכך תוצאות מובהקות.

הניסוי בכולטימור, ארצות הברית - "Life" (Freeman, R.B., 1983) הוכיח קשר חזק יותר בין אבטלה בעיר ובין פשיעה מאשר הקשר בין התעסוקה של הפרט ובין פשיעה.

הניסוי של TARP (Rossi, P.H., et al, 1980), התחיל בינואר 1976. הוא נערך על אסירים משוחררים מבתי סוהר בטקסס ובג'ורג'יה. האסירים המשוחררים קיבלו תמיכה כספית במשך ששת החודשים לאחר שחרורם. ההנחה היתה שתמיכה כספית מסויימת תקל על המעבר מתיי הכלא לתיים האזרחיים. ההנחה הוכחה בחלקה. לקבוצת הניסוי, שקיבלה תמיכה כספית, היו פחות מעצרים מעמיתיהם בקבוצת הביקורת. בנוסף, הם הצליחו להשיג עבודות עם הכנסה גבוהה יותר מאשר אלה שבקבוצת הביקורת.

הניסוי של TARP חשף את השפעתה החיובית של התעסוקה על המעצר חוזר. ככל שהאסיר המשוחרר בקבוצת הניסוי עבד יותר הוא היה פחות צפוי להעצר. תוצאות הניסוי לא בדיוק ספקו את השאיפות. הניסוי לא סיפק הזדמנויות לתעסוקה ועידוד באופן ישיר. הם מציינים שסיוע כספי מסויים אכן מוריד פשיעה חוזרת. עם זאת, התוצאות החיוביות האלה בוטלו על ידי ההשלכה השלילית על "דמי האבטלה". התשלום גרם לתמריץ שלילי ליציאה לעבודה. כדי להתמודד עם "התמריץ השלילי" ניתנו מספר אלטרנטיבות, שהישימה

כיותר הינה לתת פיצוי לאסיר המשוחרר אשר יהיה מספיק לו למחיה ויאפשר לו לחפש עבודה, ועם זאת לא יהיה גבוה מדי כדי להוות "תמריץ שלילי".

מכל המחקרים בדרך כלל עולה הממצא שעליה באבטלה ו/או ירידה בשיעור השתתפות בכוח העבודה קשורים לעליה באחוז הפשיעה (Freeman, R.B, 1983).

לעשק בעסודהם החברתוכם ישותעסוכותאשחלקן ופצתעשלישושעבסבלשעקרמתקמתשצום עד למציאת עבודה, סביבה חברתית שמעודדת עבודה לעומת פשע ועוד (שם). מחקרים אלה תומכים בקשר שבין אבטלה ופשיעה אך לא נותנים תמונה אחידה, לא של יכולתנו להפחית פשע על ידי שינויים בהזדמנויות בשוק העבודה ואפילו לא בקשר בין אבטלה או הכנסות לבין פשע. חלק מהמחקרים כמו ב-"Life" בבולטימור הצליח לשנות דפוסי התנהגות, והאחרים לא.

Davies (1979) מציין את הבעיות שעולות כשבאים לעזור לאסיר המשוחרר במציאת תעסוקה כגון: קשייו של האסיר המשוחרר להתייצב לראיון, בעיית הסטיגמה - מעסיקים אינם מעוניינים לקבל לעבודה אסיר לשעבר, האפיונים הפסיכולוגיים המשפיעים על יכולתו של האסיר המשוחרר להתזיק מעמד בעבודה, אף אם היא מתאימה לו (ראה גם יינון וטננבאום, 1974).

הקושי במציאת תעסוקה לאסיר המשוחרר ובהחזקתו בה הינו בחוסר אמצעים וכוח אדם לתמוך בו בתקופה שלאחר שחרורו (Mounsey, 1974; Holdorn, 1975). יעילותם של מתנדבים עולה לפעמים על אמצעי הסיוע האחרים. למתנדב יש יותר זמן להקדיש למטופל מאשר לאיש המקצוע ויש באפשרותו ליצור קשר אינטנסיבי יותר (שם). עם זאת, מזהיר Mounsey (1974) את הסכנה שבהזדהות יתר של המתנדב עם האסיר המשוחרר. Mounsey (1974) את הסכנה שבהזדהות יתר של המתנדב עם האסיר המשוחרר. Barr (1971) מצביע על הקושי שבהתאמה נכונה בין המתנדב למטופל וטוען שבסופו של דבר רק רצון הדדי ואמונה משותפת יביאו לידי הצלחת שיתוף הפעולה בין המטפלים המקצועיים והמתנדבים לטובת המטופל.

מהמחקרים על הנעשה בתחום העסקת אסירים משוחררים לא דווח על נסיונות שיקום בתחום בקשר לאסירות משוחררות.

שיקום אסירים בארץ

החברה הישראלית היתה מודעת כבר מראשיתה לחובתה המוסרית לסייע בשיקום אסירים משוחררים הזקוקים לעזרה (שוהם ושביט, 1990). האגודה ההתנדבותית הראשונה לשיקום אסירים נוסדה בחיפה זמן לא רב לאחר הקמת המדינה. אחריה קמו אגודות דומות בערים שונות בארץ, כמו: תל-אביב, ירושלים, נתניה ועוד.

אגודות אלה אורגנו והופעלו על ידי אישים בעלי מעמד ולרובן היו מתנדבים שהיו מוכנים ללוות אסיר משוחרר בראשית דרכו. האגודות גם סייעו במתן מענקי כסף לכסות את הצרכים הראשוניים של האסירים המשוחררים ולהלוואות. אגודות אלה נחלשו במשך השנים, פעולותיהן הצטמצמו וכמעט שלא נמצאו בהן חברים שהיו מסוגלים אישית לסייע לאסיר המשוחרר. פעולות ההתרמה העצמאיות הופסקו ועיקר הפעילות מומנה באמצעות מענקים ממקורות ממשלתיים. האגודות לשיקום האסיר פורקו. הממשלה החליטה להקים רשות ממלכתית על פי חוק שהתקבל על ידי הכנסת בתשמ"ג-1983.

תפקידיה העיקריים של הרשות הן ליזום פעולות שיקום, להדריך ולתאם פעולות שיקום שיופעלו על ידי רשויות ממשלתיות ומקומיות, ארגונים פרטיים ומתנדבים (שם). כמו-כן, תפקידה להעמיד בפני האסיר המשתחרר הרוצה להשתקם מספר אפשרויות שיסייעו לו בכך (גבע, 1992).

לאחרונה פורסמו תקנות מיוחדות להקמת ועדות להכנת תוכניות שיקום שיפעלו על פי חוק הרשות לשיקום האסיר (אופנבר, 1989). על האסיר להגיש בקשה בכתב, שבה הוא מביע את רצונו להשתקם בתוכניות אלו. בשנים 1985/6 נכללו מסגרות מיוחדות לשיקום אשר חלקן לא נוסו במקומות אחרים בעולם, כמו: שיקום בקיבוץ, במושב ובישיבה.

נציבות שירות כתי הסוהר מקדישה בשנים האחרונות תשומת לב מיוחדת לתעסוקת אסירים ולהקניית הכשרה מקצועית לאסירים (אליצור, 1982). בבתי הסוהר החלו לפעול ועדות להכנת תוכניות שיקום של אסירים לקראת שחרור (שוהם ושביט, 1990). הרשות עורכת קורסים לאסירים לפני שחרורם ובאלה הם רוכשים מידע על השירותים הממלכתיים והציבוריים, על זכויותיהם ודרכי מימושן. לאסיר המשתחרר ניתן יעוץ על ידי רכז תעסוקה שמבקר בבית הכלא במועדים קבועים. המחלקות לשירותים חברתיים מקבלות הודעה מראש על

שיחרורו הקרב של אסיר וכן מידע לצורך הערכת צרכיו עם שחרורו.

הרשות נפגשה עם רוב הרשויות המקומיות כדי להכין למתן שירותים לאסירים משוחררים ולמשפחותיהם (הופמן, 1987).

הרשות מפעילה סידורי שיקום חוץ קהילתיים עבור אסירים שאין להם לאן לחזור או שלא רצוי שיחזרו למקום מגוריהם, וביניהם תוכניות מגורים בקהילה; הוסטלים, מגורים עם סטודנטים כשותפים, קיבוץ, מושב, ישיבות (אמיר ודרובני, 1993). כמו כן, הרשות פעילה בגיוס מתנדבים לשם ליוויים האישי של האסירים המשתחררים (שוהם ושבית, 1990). המתנדבים הם סטודנטים, חברות בארגוני נשים וחברי עמותות שהוקמו במיוחד לצורך זה. המתנדבים עורכים היכרות עם האסיר, יוצרים איתו קשר כשלושה חודשים לפני שחרורו ומלווים אותו במשך שנה לאחר השחרור.

כפי שהוזכר בסקירה על הנעשה בעולם בנושא שיקום האסיר ניכרת החשיבות של תעסוקת האסיר המשוחרר להקטנת סיכוייו לחזרה לפשע.

ממחקר הבוחן עמדות וערכי עבודה של האסירים ונכונותם לעבוד בעת שהייתם בכלא ולאחר שחרורם, עולה באופן כללי, שתעסוקת אסירים מספקת הזדמנות הן להענקת הרגלי עבודה ומיומנות והן להשפעה על עמדות האסיר כלפי העבודה ועל רצונו לעבוד לאחר שחרורו מהכלא (אליצור, 1982).

הרשות, בנסיון לקדם שילובם של אסירים משוחררים בשוק העבודה, הגיעה לידי הסדר עם השירות לתעסוקה, לפיו יוכשר יועץ מיוחד בכל לשכת תעסוקה אשר יכוון את האסיר המשוחרר.

בסקירה על הנעשה בארץ לא דווח על נסיון כלשהו להעניק ליווי תעסוקתי לאסירים משוחררים ולא על נסיון לטפל בנושא התעסוקתי אצל אסירות משוחררות. הפרוייקט המיוחד המוצע מבקש לטפל בשני תחומים אלה.

בפברואר 1993 הגישה הרשות לשיקום האסיר בקשה למוסד לביטוח לאומי, לשם הפעלת פרויקט חדשני שמטרתו להתמקד בליווי תעסוקתי לאסיר לאחר שחרורו באמצעות אנשי מקצוע ומתנדבים.

הפרוייקט אושר על ידי המוסד לביטוח לאומי, כמפעל מיוחד במסגרת המחלקה למפעלים מיוחדים באוקטובר 1993 לתקופה נסיונית של שנה. במהלך השנה הנסיונית הוגשה בקשה מצד הרשות לשיקום האסיר להארכת התקופה הנסיונית בחמישה חודשים. פרוייקט האסירים המשוחררים החל לפעול בדצמבר 1993 והסתיים באפריל 1995. הגורמים המשתתפים הם: הרשות לשיקום האסיר - השתתפות במימון הפרוייקט; שירות התעסוקה בירושלים ובתל-אביב - תמיכה בתחום השמת האסיר המשוחרר בתעסוקה מתאימה; המוסד לביטוח לאומי - במימון ובמחקר מלווה. פרוייקט האסירות המשוחררות החל לפעול באוקטובר 1994 וידווח בנפרד.

תיאור הפרוייקט

הפרוייקט הציע התערבות אינטנסיבית בתחום התעסוקתי עבור אסירים משוחררים כדי להבטיח את קליטתם בעבודה והתמדתם בה. הוא יועד לאסירים משוחררים, המתגוררים באיזור תל אביב ובאיזור ירושלים והמתאימים לקריטריונים שנקבעו כתוכנית. איזור תל אביב כלל את הישובים הבאים: תל אביב, יפו, בת ים, חולון, ראשון לציון, בני ברק, רמת גן, פתח תקוה, לוד, חולון ורמלה. הפרוייקט הופעל בשני מרכזים: ירושלים ותל אביב.

מטרות הפרוייקט

1. מציאת תעסוקה הולמת לאסירים משוחררים;
2. סיוע ברכישת הרגלי עבודה ובהתמדה בעבודה;
3. סיוע כפתרון בעיות שיעלו במהלך העבודה;
4. רכישת חברה נורמטיבית חיובית – דרך מקום העבודה;
5. רכישת ידע, נסיון והתפתחות אישית בתעסוקה;
6. שילוב מספר אסירים משוחררים בקבוצות עבודה על פי צרכי שוק העבודה.

אוכלוסיית היעד

אסירים ששהו בכלא לפחות חצי שנה ושנמצאים בשנה הראשונה לשחרורם, בעלי מוטיבציה וכוחות לשנות את אורח חייהם על פי חוות דעת העובד הסוציאלי המטפל ויועץ הרשות, לאחר לפחות חודש נקיון מסמים ובעלי מקום מגורים קבוע באיזור ירושלים או באיזור תל אביב.

שלבי ההפעלה

1. הקמת מערכת שירות עוד בשלב שקודם לתקופה הנסיונית, הכוללת:
 - שני רכזי תעסוקה – רכז תעסוקה לכל מרכז, שתפקידיו:
 - גיוס אסירים משוחררים מתאימים;
 - איתור "מעסיקים ידידים";
 - ליווי תעסוקתי באמצעות קשר שוטף עם האסיר המשוחרר המועסק ועם מעסיקו ("המעסיק הידיד"), תמיכה ועידוד שני הצדדים להתגבר על הקשיים ולשמור על תפקידם כמעסיק/מועסק;

מתנדבים - לכל מרכז כעשרה מתנדבים שעברו הכשרה. מספרם יהיה ביחס של מתנדב לאסיר משוחרר עד חמישה. תפקידם:

- סיוע לרכז התעסוקה באיתור "מעסיקים יזידים";
- סיוע לרכז התעסוקה בליווי התעסוקתי של אסיר משוחרר מועסק. הליווי כולל מפגשים עם האסיר המשוחרר המועסק ועם המעסיק במקום העבודה ותמיכה במקרה שמתעוררים קשיים במסגרת העבודה. שני פסיכולוגים תעסוקתיים - פסיכולוג תעסוקתי לכל מרכז, שתפקידו להקים קבוצת תמיכה לאסירים משוחררים מועסקים. מאגר "מעסיקים יזידים" - גיוס "מעסיקים יזידים" ויצירת מאגר מקומות עבודה לצורך השמת האסירים המשוחררים. מעסיקים המוכנים להעסיק אסירים משוחררים ולסייע בידם להשתלב בעבודה יהיו בקשר עם המתנדבים והרכז התעסוקתי, המלווים את המועסקים על ידם. קשר זה יתרום לפתרון בעיות העולות להכשיל את הסיכויים לקליטת האסיר המשוחרר בעבודה;

2. גיוס 50-75 אסירים משוחררים מתאימים מכל איזור בתוך חצי שנה מיום החלת הפרוייקט;

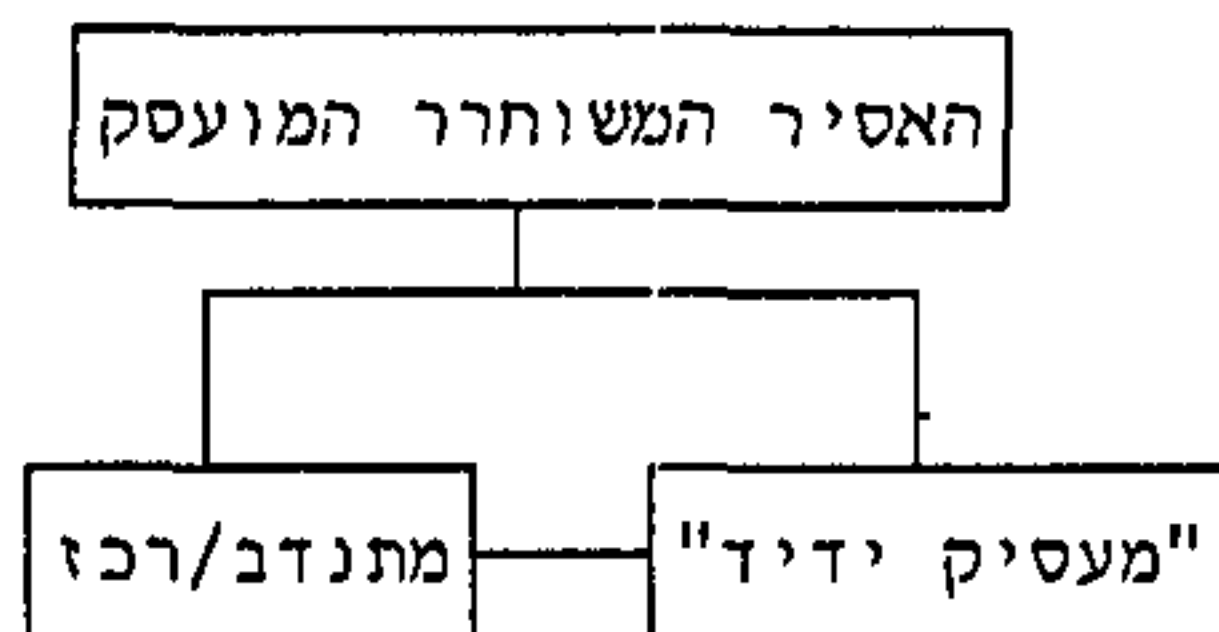
3. הכשרת אנשי קשר - אחד לכל מרכז - מטעם שירות התעסוקה בתל אביב ובירושלים אשר יטפלו באוכלוסיית הפרוייקט אחת לשבוע;

4. מציאת תעסוקה לאסיר המשוחרר בתקופה של חודש מאז הצטרפותו לפרוייקט, אם מתוך מאגר "המעסיקים היזידים" או מחוץ למאגר;

5. הקמת קבוצת תמיכה בהנחיית פסיכולוג תעסוקתי שתעסוק בנושאים שיועלו על ידי המשתתפים והפסיכולוג התעסוקתי. הקבוצה מיועדת לכל אסיר משוחרר שמועסק בפרוייקט.

חדשנותו של הפרוייקט הינה במודל "הליווי התעסוקתי" שהוא מציע. "הליווי התעסוקתי" הינו ליווי אינטנסיבי של נותני השירות את האסיר המשוחרר המועסק אשר בא להבטיח את קליטת האסיר המשוחרר בעבודה והתמדתו בה.

סביב כל אסיר משוחרר מועסק מוצע לבנות שרשרת תמיכתית, כאשר הגרעין הבסיסי הינו של השלישיה:

רכז התעסוקה, המתנדב ו"המעסיק הידיד" יהיו רגישים לצרכיו של האסיר המשוחרר המועסק ויפעלו יחד איתו, כדי לאפשר לו השתלבות קלה יותר במסגרת העבודה. הקשר ביניהם יהיה אחת לשבוע במשך החצי השנה הראשונה של העסקת האסיר המשוחרר. רכז התעסוקה בסיוע המתנדבים יפגש עם העובדים והמעסיקים במקום העבודה ויהיה בקשר טלפוני עימם.

במחצית השנה השניה של ההעסקה הקשר יהיה פחות אינטנסיבי - בהתאם לצורך.

כמו כן, תוקם קבוצת תמיכה המנוהלת על ידי פסיכולוג תעסוקתי עבור האסירים המשוחררים המועסקים המעוניינים בכך. קבוצת התמיכה תפגש אחת לשבוע ותהווה מקור תמיכה וסיוע בפתרון בעיות וקשיים של החברים במסגרת התעסוקתית.

בנוסף למפגשי התמיכה המשתתפים ישתתפו בפעילות ספורטיבית לשם שחרור ממתח ופורקן וכן בפעילות העשרה נוספת כמו טיול, הצגה וכו'.

ה מ ע ר ך ה מ ח ק ר י

מטרת המחקר לעקוב אחר יישום מטרות הפרוייקט בהתאם לתוכנית המקורית, בהתייחס לתכנים הבאים:

- תיאור תהליך בניית השירות והפעלתו;
- תיאור אוכלוסיית הפרוייקט;
- בדיקת התאמת סוגי ההעסקה המוצעים לאוכלוסיית האסירים המשוחררים;
- תיאור הליווי התעסוקתי והשפעתו על התמדת האסיר המשוחרר בתעסוקה;
- בדיקת הקשר בין רקע אישי, תעסוקתי ופילי ובין התמדה בתעסוקה.

אוכלוסיית המחקר כללה את כל האסירים המשוחררים שהשתתפו בפרוייקט, המתנדבים והמעסיקים הידידים.

כלי המחקר

שאלון ראשוני לאסיר המשוחרר

כלל נתונים דמוגרפיים, הסטורית פשיעה, הסטוריה תעסוקתית, ציפיות מהפרוייקט. השאלון מולא על ידי האסיר המשוחרר, בעזרת רכז התעסוקה, עם גיוסו לפרוייקט.

שאלון ראשוני ל"מעסיק הידיד"

כלל פרטים על המשרה המוצעת לאסיר המשוחרר, ציפיות המעסיק מהאסיר המשוחרר, ציפיות המעסיק ממפעילי הפרוייקט. השאלון מולא עם צירופו למאגר המעסיקים.

שאלון ראשוני למתנדב

כלל פרטים דמוגרפיים, הסיבה להצטרפות וציפיות מהפרוייקט. השאלון מולא על ידי המתנדב עם הצטרפותו לפרוייקט

דו"ח הרכז התעסוקתי

דו"ח שבועי שבו פרט הרכז התעסוקתי על:

- א. מצבו התעסוקתי של כל אסיר משוחרר, כגון: האם הוא מועסק/בהכשרה מקצועית, היכן, כמה זמן ועוד;
- ב. עבודתם של המתנדבים שבאחריותו;
- ג. הקשר של הרכז עם האסיר המשוחרר, המתנדב, המעסיק הידיד ועוד;
- ד. כל שינוי במצב האסיר המשוחרר, לדוגמה: הפסיק עבודתו, שינה מצב משפחתי, חזר לסמים וכו'.

דו"ח מתנדב

דו"ח שבועי שבו דווח המתנדב על:

- א. שמות האסירים המשוחררים שתחת פיקוחו, מצבם התעסוקתי, התאקלמותם במקומות העבודה וכו';
- ב. הקשר בינו ובין המעסיקים והאסירים המשוחררים העובדים במשך השבוע;
- ג. הפעולות שנעשו מצידו לשם איתור מעסיקים פוטנציאליים ותוצאותיהן, ועוד.

דו"ח הפסיכולוג התעסוקתי

דו"ח פגישה שבו ציין הפסיכולוג התעסוקתי את הנושאים שעלו על ידי חברי הקבוצה ועל ידו והאופן שבו נידונו נושאים אלו.

ה מ מ צ א י ם

הקמת מערכת השירות והפעלתה

הרשות לשיקום האסיר הקימה שני מרכזים, בירושלים ובתל אביב, שבהם ינתן השירות לליווי תעסוקתי.

מערכת השירות מורכבת משירות מתנדבים, מאגר "מעסיקים ידידים" ואסירים משוחררים. הקמת מערכת השירות היתה אמורה להעשות בשלבים, שחלקם מבוצעים לפני החלת הפרוייקט וחלקם במשך השנה הנסיונית של הפרוייקט.

לוח הזמנים של שלבי הפרוייקט:

<u>השלב</u>	<u>זמן ביצוע</u>
גיוס שני רכזי תעסוקה, שני פסיכולוגים, 20 מתנדבים ובניית מאגר מעסיקים	לפני תחילת הפרוייקט
גיוס מתנדבים ומעסיקים נוספים	לאורך כל התקופה הנסיונית
גיוס אסירים משוחררים	ששת חודשי ההפעלה הראשונים
מעקב אחר האסירים המשוחררים המועסקים	מיום העסקתם עד תום התקופה הנסיונית.

הצוות בכל אחד מהמרכזים כולל: רכז תעסוקתי, עשרה מתנדבים ופסיכולוג תעסוקתי.

בתוכנית, שתהיינה אופציות העסקה וכן שירות מתנדבים עבור האסירים המשוחררים שגוייסו כבר בחודש הראשון דהיינו, בינואר 1994.

בדצמבר 1993 החל הפרוייקט של ליווי תעסוקתי לאסירים משוחררים בשני

מרכזים: ירושלים ותל אביב. למרות המתוכנן, תשתית הפרוייקט, ברובה נבנתה לאחר ינואר 1994.

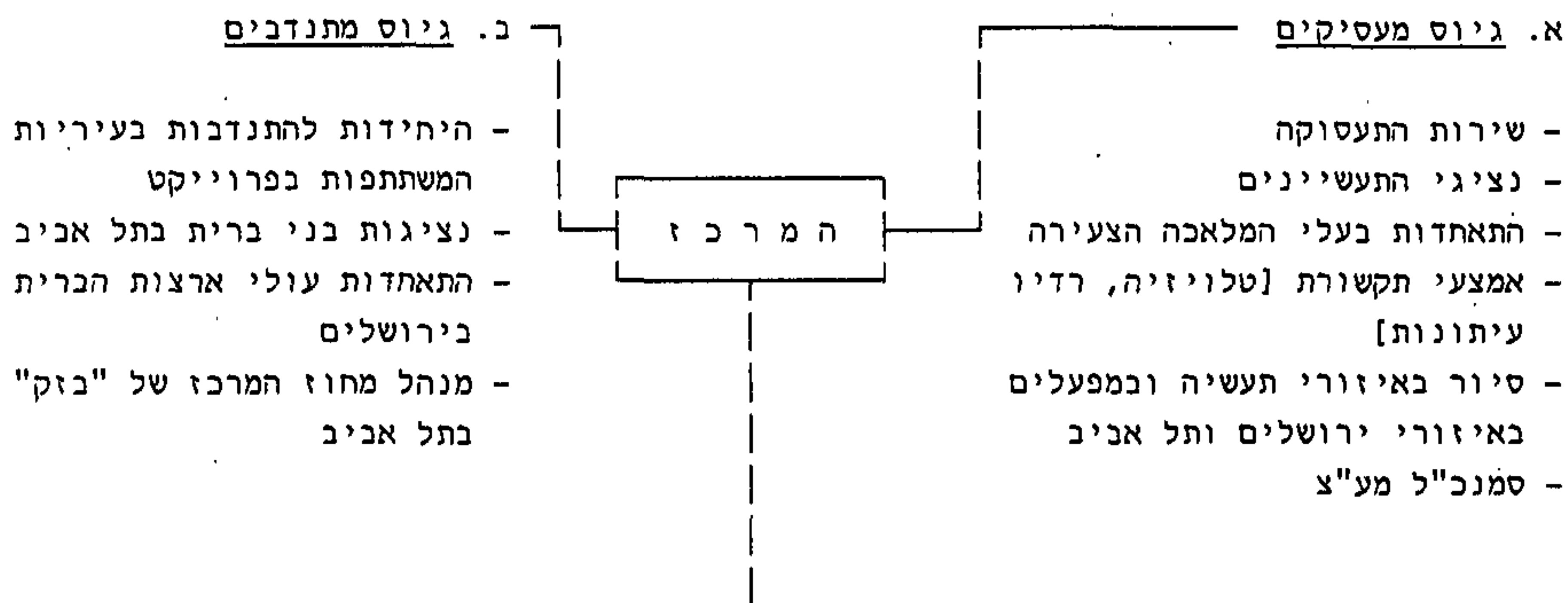
לוח א': תשתית הפרוייקט, ינואר 1994

קבוצת תמיכה	"מעסיקים ידידים"	מתנדבים	רכז תעסוקה	האיזור
אין	אחד	0	יש	ירושלים
אין	שבעה	0	יש	תל אביב

הנדל בין המרכז בתל אביב ובין המרכז בירושלים נובע מכך שנתל אביב היה שיתוף פעולה שקדם לפרוייקט בין הרשות לשיקום האסיר ובין שירות התעסוקה שתרים לקשר טוב ביניהם, ואילו בירושלים הקשר בין הרשות ובין שירות התעסוקה נבנה במשך התקופה הנסיונית בלבד.

הקמת מערכת השירות הצריכה יצירת קשרים וביסוס נוחלי עבודה בין הרכזים ובין גורמים שונים בקהילה שנותנים שירות לאוכלוסיית היעד. המגעים עם הגורמים השונים שמתוארים בהמשך לא היו חד פעמיים, אלא נעשו מספר פעמים במשך תקופת גיוס האסירים המשוחררים.

תרשים מס. 1: הגורמיים המעורבים בהפעלת הפרוייקט

בניית מאגר "מעסיקים ידידים" ואופציות העסקה

תהליך גיוס "מעסיקים ידידים" היה קשה והתנהל בחזיתות שונות (ראה תרשים מס' 1).

וכנוסף נערכו פעולות רבות לפי הפירוט הבא:

- א. שירות התעסוקה הקצה עובדי שירות - אחד מתל אביב ושניים מירושלים - שהיוו "אנשי הקשר" בין שירות התעסוקה ובין מפעילי הפרוייקט. הם הכינו רשימת מעסיקים המוכנים להעסיק אסיר משוחרר במסגרת הפרוייקט.
- ב. כמו כן, הם הקדישו יום בשבוע, אשר בו טפלו בהשמת האסירים המשוחררים שבפרוייקט בעבודה יחד עם רכז התעסוקה.
- ג. פרסום באמצעי התקשורת - הופצו מודעות במקומונים. שני אסירים משוחררים השתתפו בתוכנית הרדיו "שעת חברה" ובה קראו למעסיקים להשתתף בפרוייקט. התקיים ראיון עם "מעסיק ידיד" והאסיר המשוחרר המעוסק על ידו, רכז התעסוקה ומנכ"ל הרשות בתוכנית הרדיו "יומן החדשות".
- ד. פרסום בעיתונות העסקית: העיתון "מעסיקים" ו"יש עבודה" ובו קריאה למעסיקים להצטרף לפרוייקט.
- ה. פניה למעסיקים דורשי עבודה דרך העיתונות היומית.
- ו. חומר הסברה - "תיק למעביד" - שנמסר למעסיקים בעת סיור רכזי התעסוקה באיזורי תעשייה וכמפעלים.
- ז. פניה בכתב מצד שירות התעסוקה למספר מעסיקים פוטנציאליים לצורך גיוסם לפרוייקט.
- ח. פגישה עם פקידי השמה של שירות התעסוקה בישובים הכלולים בפרוייקט ובה הוסברה להם חשיבות הפרוייקט והובהרה להם תרומתם האפשרית להפניית אסירים משוחררים מתאימים לטיפולו של רכז התעסוקה ולגיוס "מעסיקים ידידים".
- ט. סוכם עם מנהל מ.ע.צ. שקבלנים מאיזור תל אביב וירושלים יעבירו רשימה של משרות פנויות לרשות.
- י. נערך יום עיון לאנשי שירות התעסוקה ולרכזי העמותות של הרשות לשיקום האסיר, היושבים בלשכות החברתיות באיזורים הכלולים בפרוייקט. ביום העיון ניתן רקע על הנעשה בעולם בתחום השיקום התעסוקתי לאסירים המשוחררים, תיאור של שירות בתי הסוהר על

הפרופיל התעסוקתי של האסירים בכלא. נציג חברת "בזק" תאר העסקת אסירים בחברת "בזק" במסגרת "עבודות חוץ" והמשך העסקת חלק מהם גם לאחר שחרורם מהכלא. הוצע להפעיל מודל זה בחברות גדולות כמו חברת חשמל, אך לא דווח על פעילות מסוג זה.

י. בירושלים נערך "פרופיל תעסוקתי" לכל אסיר משוחרר ובו מצויינים כישוריו התעסוקתיים והעדפותיו. פרופיל זה נמסר לאנשי הקשר בשירות התעסוקה לפני הפניית האסיר המשוחרר אליו. פעולה זו ננקטה בעקבות הקשיים של גיוס מעסיקים מתאימים באיזור ירושלים וכדי לאפשר לשירות לבדוק אפשרויות תעסוקה אופטימליות לאסירים המשוחררים שבהם לא נמצא מעסיק מתאים במאגר "המעסיקים הידידים".

הכשרה מקצועית - מלבד העסקת אסירים משוחררים אצל "מעסיקים ידידים" נשקלו האופציות לשלכם בקורסים של הכשרה מקצועית או השלמת לימודים.

מנסיון מפעילי הפרוייקט בתל אביב בהקמת קבוצות עבודה של אסירים משוחררים הוסק שהטיפול הקבוצתי המשלב לימוד מקצועי עיוני ומעשי מעניק לאוכלוסיה זו מסגרת תומכת ומקנה לו הרגלי עבודה הכרחיים. נמצא, ששילוב אסיר משוחרר בודד בקורס קיים לא מתאים לרוב אוכלוסיה זו. האסיר המשוחרר בדרך כלל זקוק לקבוצת חברים המתמודדת עם בעיות משותפות ביחד - קבוצה שתהווה מקור תמיכה ועידוד לחבריה.

עוד לפני תחילת הפרוייקט, התקבלה הסכמה מצד בית הספר לבניה בנס ציונה לקבלת אסירים משוחררים כקבוצה לומדת אשר תתחיל את הקורס בסוף דצמבר 1993.

הקורס החל בדצמבר 1993 עם 10 משתתפים, שהגיעו מאיזור תל אביב [כולל: יבנה, קרית עקרון, רשל"צ ות"א]. סודרה להם הסעה מאורגנת על ידי הרשות, הובטחו להם "דמי הכשרה" מטעם המוסד לביטוח לאומי בתום החודש הראשון של הקורס ומענק מיוחד מטעם הרשות. בכך בקשו מפעילי הפרוייקט להקטין למינימום את הגורמים העלולים להכשיל את הקורס.

למרות כל המאמצים הקורס הופסק לאחר כחודש על ידי מפעיליו - בית הספר לבניה והרשות - עקב הופעתם הבלתי סדירה של התלמידים. בכל יום הופיעו לקורס בין 6 ל-3 תלמידים בלבד.

המרכז בתל אביב הסיק את המסקנות מקורס הבניה הראשון ופתח קורס נוסף בחולון ביולי 1994. במקביל שולבו מספר אסירים משוחררים, כבודדים ולא בתוך קבוצה של אסירים משוחררים, בקורסים להכשרה מקצועית של שירות התעסוקה.

קורס הבניה השני נמשך שישה חודשים, חמישה ימים בשבוע וחולק לשלושה חלקים: חודשיים - לימוד תיאורטי, חודשיים - עבודה באתר בניה בליווי מדריך וחודשיים - ללא הדרכה.

הרשות העסיקה מדריך שליווה את המשתתפים במשך הקורס ופתר בעיות מיידיות שהתעוררו במסגרת בית הספר לבניה ובמשך הכשרתם המעשית. בקורס השתתפו 15 אסירים משוחררים ושבעה מהם התמידו בקורס ואף סיימו אותו.

בניית שירות מתנדבים

גיוס המתנדבים נערך באמצעות הפניה לגורמים, שהוזכרו לעיל. בנוסף נערכה פניה באמצעות העיתונות ובקרב "עמיתים" - אסירים משוחררים משוקמים.

הקמת שירות המתנדבים לקחה מעבר למתוכנן ובשני המרכזים לא היו מתנדבים לאחר הכשרה בתום החודש הראשון של ההפעלה.

במרכז בתל אביב - בסוף ינואר 1994 החלה הכשרתם של 10 מתנדבים מאיזור בת ים וחולון. במאי 1994 הצמידו לחמישה מביניהם אסירים משוחררים עובדים. במקביל, גובשה קבוצה של שמונה מתנדבים מאיזור תל אביב שסיימה הכשרתה ביולי 1994.

במרכז בירושלים - בחודשים הראשונים של הפעלת הפרוייקט לא נעשתה פעילות כלשהי לגיוס מתנדבים. מפעילי הפרוייקט בירושלים חששו שמספרם הקטן של האסירים המשוחררים שבטיפול ומספרם הקטן של ה"מעסיקים ידידים" יותיר את המתנדבים ללא תעסוקה, שסופה לגרום לנשירתם מהפרוייקט.

בסוף יוני 1994 החלה הכשרתם של שישה מתנדבים, אשר לא הסתיימה עקב חוסר התמדה מצד המתנדבים. הוחלט ליצור קבוצת מתנדבים אשר תהיה בנוייה מאנשים שמכירים אחד את השני, או שיש להם מכנה משותף כלשהו, ובכך

להבטיח את גיבושם בקבוצה ואת שירותם במסגרת הפרוייקט. הדבר לא התבצע במשך התקופה הנסיונית והליווי נעשה רק על ידי הרכז התעסוקתי.

גיוס אסירים משוחררים

האסירים המשוחררים גוייסו באמצעות פניה אל הארגונים השונים המטפלים באוכלוסיה זו (בתי סוהר, לשכות חברתיות, שירותי מבחן ועוד). כבר בשלב הראשון נעזרה הרשות באנשיה העובדים כיועצים בכלא והיושבים בוועדות להכנת תוכניות לשיקום האסיר המשוחרר (הופמן, 1994). היועצים מסרו לרכזים רשימות של אסירים המתאימים לפרוייקט. הם הסבירו לאסירים המתאימים את מהות הפרוייקט ומסרו חומר הסברה בכתב לכל אסיר משוחרר ובו הסבר על הפרוייקט ומספר הטלפון של רכז התעסוקה במקום מגוריו - חומר ההסבר ניתן גם לאסירים שעדיין לא ענו על הקריטריון של חודש ניקיון מסמים. היועצים בכלא מסרו אינפורמציה על אוכלוסיה פוטנציאלית לפרוייקט העומדת לפני שחרור גם לרכזי העמותות לשיקום האסיר היושבים בלשכות החברתיות. בכך נקשו להבטיח מעקב אחר אסירים משוחררים וצירוף המתאימים לפרוייקט.

גיוס האסירים המשוחררים המתאימים מתוך הקהילה נעשה במספר ערוצים. באמצעות פרסום בעיתונות והפצת דפי מידע בכל המקומות נותני השירות, כמו: מרכזי גמילה, לשכות חברתיות, שירות התעסוקה, המחלקה להבטחת הכנסה של הביטוח הלאומי ועוד.

לרכזים היתה תחושה של הסתייגות מצד גורמים מסויימים, בפרט של אלו הרואים בעובדה שהמטופל שלהם הינו אסיר משוחרר כשולית ביחס לטיפול הכוללני שהם מציעים לו. במקרים מסויימים הגורם המטפל לא ראה את השיקום התעסוקתי כהכרחי בתקופה הראשונה של הטיפול באסיר משוחרר שעתה נגמל מסמים.

לאור הקשיים שבהקמת תשתית הפרוייקט הוחלט על ידי מפעילי הפרוייקט להאריך את תקופת ההפעלה הנסיונית כמתואר לעיל:

<u>בפועל</u>	<u>המתוכנן</u>	
30.04.95 - 01.12.93 (17 חודשים)	30.11.94 - 01.12.93 (12 חודשים)	<u>תקופת הפרוייקט</u>
31.10.94 - 01.12.93 (11 חודשים)	30.05.94 - 01.12.93 (6 חודשים)	<u>תקופת גיוס</u> <u>האסירים המשוחררים</u>

קשיים בהפעלה

הפעלת הפרוייקט על פי התוכנית המקורית נתקלה בקשיים במשך התקופה הנסיונית בשלבים מסויימים:

בניית שירות מתנדבים

בניית שירות המתנדבים לקחה מעבר לזמן המתוכנן. במהלך הכשרת המחזור הראשון במרכז בתל אביב נשרו מספר מתנדבים ורק כמחציתם הגיעו לשלב של ליווי אסירים משוחררים.

שביתת העובדים הסוציאליים, שנמשכה כחודש וחצי, שבשה את תהליך הכשרת המתנדבים נוספים הצמדתם לאסירים משוחררים מועסקים ומעקב אחר פעילותם בפרוייקט. מספר מתנדבים נשרו מהפרוייקט בשלב של המתנה להצמדת אסיר משוחרר מתאים, שאותו הם צריכים ללוות.

גיוס אסירים משוחררים

גיוס אסירים משוחררים מתאימים מתוך הקהילה נתקל בקשיים הנוגעים גם לתנאי הקבלה שנקבעו וגם למספר מרכיבים שהקטינו את הסיכוי לצרף אסירים משוחררים לפרוייקט, כגון:

- חלק מהאסירים המשוחררים אינם מעוניינים שהמעסיק ידע על עברם מחשש שינצל מידע זה לרעה;

- חלקם מעדיפים לקבל קצבת הבטחת הכנסה - קיצבה שמבטיחה להם הכנסה בטוחה, ביטוח רפואי ומאפשרת להם לעבוד בעבודות מזדמנות.
- השכר הממוצע שהם צפויים לקבל מהמעסיק הינו נמוך ואינו מהווה פיתוי כדי לוותר על קיצבת "הכטחת הכנסה".

בועדת ההיגוי הועלה הקושי שבגיוס אסירים משוחררים מתאימים בעקבות הקריטריון המתייחס לזמן הקובע - אסיר משוחרר, שתקופת מאסרו אינה עולה על שנה. לטענת הרכזים, רבים מהאסירים המשוחררים זקוקים לטיפול, בעיקר גמילה מסמים, עם שחרורם, ויש מהם שמגיעים לפרוייקט לאחר שנה מיום שחרורם. בועדת ההיגוי שהתכנסה במרס 1994 הוחלט להקים ועדת חריגים לצורך קבלת אסירים משוחררים לפרוייקט. הועדה החליטה שהקריטריונים לחריגות בסעיף הקובע את הזמן בין תאריך שחרור האסיר לתאריך גיוסו לפרוייקט הם:

א. הנ"ל שהה במסגרת טיפולית סגורה כלשהי, שבמסגרתה לא יכול היה להשתלב במעגל התעסוקה, כגון: אישפוזית, קהילה טיפולית, מרכז יום, קיבוץ, הכשרה מקצועית ועוד;

ב. הנ"ל נכנס למסגרת סגורה, כפי שתוארה בסעיף א', תוך חצי שנה מיום שחרורו.

חישוב תקופת הגיוס של האסיר המשוחרר בקטגוריה זו היה כדלקמן: שנים עשר חודשים פחות החודשים שחלפו מיום שחרורו ליום כניסתו ל"מסגרת הסגורה". כלומר, לכל אסיר משוחרר שיצא מ"המסגרת הסגורה" תהיה תקופה העולה על חצי שנה לצורך טיפול בשיקומו התעסוקתי.

הקמת מאגר מעסיקים ידידים

שכנוע מעסיקים להעסיק אסירים משוחררים לא היה קל. במקרים רבים המעסיקים טענו שעקרונית הם מוכנים להעסיקם, אך ברגע זה אין להם עבודה. במקרים לא מעטים, פנה הרכז למעסיקים שהיו במאגר והם טענו שהם לא יכלו להמתין להפנות אסיר משוחרר וקבלו לעבודה עובדים אחרים.

קורס הכשרה מקצועית

בחודש הראשון להפעלת הפרוייקט - בדצמבר 1993 - התל קורס הכשרה בתחום הבניה (ראה תיאור לעיל). הקורס הופסק לאחר כחודש עקב חוסר ההתמדה מצד המשתתפים בו. הרשות הצביעה על מספר סיבות לכשלון שבהפעלת קורס זה:

- א. תאריך הקורס, כפי שנקבע על ידי בית הספר לבניה, לא הותיר זמן לרשות לפרסם את הפרוייקט, למיין את האסירים המשותתפים שבקשו להצטרף לקורס ולערוך את ההכנות ההכרחיות לקראת הפעלת הקורס.
- ב. מיקומו של בית הספר לבניה בנס ציונה הצריך הבטחת הסעה מאורגנת למשתתפי הקורס. המאחרים את ההסעה לא הגיעו לקורס ביוזמתם.
- ג. לא קויימה קבוצה טיפולית למשתתפי הקורס והם לא נבדקו לצורך גילוי שימוש בסם.
- ד. לא היה מי שיטפל בבעיות מיידיות שהתעוררו בתוך מסגרת בית הספר.

תהליך הקמת השירות היה כרוך בהרבה פעולות, יוזמה ועקשנות מצד המפעילים לצורך החדרת המודעות לשירות בקרב ארגונים הטיפוליים בקהילה, שינוי דפוסי חשיבה וטיפול בכל הנוגע לבניית מערכת שיקומית לאסיר המשוחרר.

שכנוע מעסיקים להעסיק אוכלוסיה בעייתית זו, שבדרך כלל בעלת עבר של שימוש בסמים ומספר מאסרים, לא היה קל והצלחה במקרים רבים באה הודות לרכזים ולעובדי שירות התעסוקה שהאמינו מאוד בחיוניות הפרוייקט לשיקום האסיר המשוחרר.

עקב הקשיים שבהקמת מערכת השירות ובהתאם לבקשת מפעילי הפרוייקט הוארכה תקופת גיוס האסירים המשוחררים בחמישה חודשים - עד סוף אוקטובר 1994 ותום הפרוייקט נקבע לסוף אפריל 1995.

אוכלוסיית המחקר

האסירים המשוחררים

במשך התקופה הנסיונית גוייסו לפרוייקט 152 אסירים משוחררים, מהם 54 (36%) במרכז בירושלים ו-98 (64%) מהמרכז בתל אביב.

פרופיל האסירים המשוחררים דומה בשני המרכזים בכל הנוגע לנתונים דמוגרפיים, עבר תעסוקתי ועבר פלילי. רוב האסירים המשוחררים בפרוייקט אחרי מאסרם השלישי (ראה פרופיל האסיר לעיל):

לוח ב': פרופיל האסיר המשוחרר, כשיעור מתוך כלל אוכלוסיית האסירים המשוחררים

השיעור	התכונה *
55	גיל 25-35
48	מצב משפחתי רווקים
17	גרורים
50	מספר ילדים ללא ילדים
41	השכלה יסודית ומטה
42	תיכונת חלקית
12	תיכונת ומעלה
68	תעודה מקצועית ללא תעודה מקצועית
14	תעודת גמר כלשהי
60	עבר תעסוקתי ללא נסיון תעסוקתי
40	נסיון בעבודות מזדמנות
57	מספר מאסרים מאסר שלישי או יותר
88	סוג העבירות רכוש, סמים ואלימות
86	שימוש בסמים שימוש בסמים קשים
78	זמן גמילה פחות מששה חודשים
31	פחות משלוש החודשים
43	זמן מאז השחרור חודש
55	עד שלושה חודשים
51	תקופת מאסר מעל חמש שנים
	מצטברת מכל המאסרים

* ראה פירוט בלוחות מס. 1-9 בנספח.

מחצית מהאסירים המשוחררים גרים היום בדירה שבבעלותם. השאר גרים עם המשפחה או בנכס השייך לה (23%), חלקם (20%) - בדירה שכורה והשאר (7%) - במגורי סטודנטים או בהוסטל.

ארץ המוצא של רוב האסירים (68%) היא אסיה-אפריקה, חלקם (13%) - ילדי הארץ והשאר (7%) אירופה, אמריקה או רוסיה.

שליש מהאסירים המשוחררים שרתו בצבא שירות מלא, שליש - שירות חלקי ושליש - לא שרתו כלל. למעלה ממחצית מבין אלו שרתו בצבא ישבו בכלא במסגרת שירותם הצבאי.

מחציתם שהו בין כתלי הכלא בתקופה המצטברת של מאסריהם השונים למעלה מחמש שנים. רובם השתמשו בסמים קשים. העבירות העיקריות בגינן נאסרו הינן עבירות רכוש, סמים ואלומות - בדרך כלל הם הואשמו בשלושת העבירות גם יחד.

כמחצית מבין האסירים המשוחררים הצטרפו לפרוייקט במשך שלושת החודשים הראשונים לשחרורם.

רוב האסירים המשוחררים (68%) אינם נשואים וכמחציתם ללא ילדים - כלומר, אין עליהם את עול משפחה.

לרובם אין תעודת גמר או תעודת מקצוע כלשהי, ומרביתם (60%) ללא עבר תעסוקתי כלל, מי שהועסק בעבר בדרך כלל עבד בעבודה בלתי מקצועית ומזדמנת.

ציפיות האסירים המשוחררים מהפרוייקט - הקשיים העיקריים שהאסירים המשוחררים ציפו שיתקלו בהם במסגרת עבודתם סבבו סביב שלושה צירים מרכזיים: להסתגל לרוטינת עבודה, לקבל מרות ולהתמודד עם הסטיגמה (לוח מס. 10).

למרות הקשיים שמרבית מהאסירים צפו במסגרת העסקתם העתידית מחציתם לא ביקשו עזרה כדי להתגבר על הקשיים. שאר האסירים המשוחררים ביקשו סיוע

במציאת עבודה ובקשיים שיעלו במשך התקופה הנסיונית. רק 16 מהם (11%) ביקשו להשתתף בקבוצת תמיכה בהנחיית פסיכולוג תעסוקתי.

המתנדבים

כפי שהוזכר בסעיף המתייחס להקמת השירות, במרכז בתל אביב גוייסו והוכשרו שתי קבוצות מתנדבים ואילו במרכז בירושלים גוייסו חמישה מתנדבים אשר לא סיימו הכשרתם.

קבוצת המתנדבים הראשונה - כללה עשרה מתנדבים מאזור חולון ובת ים. שבעה מביניהם אסירים משוחררים משוקמים ושלושה מתנדבים בעמותה לשיקום האסיר. בקבוצה שמונה גברים ושתי נשים. חמישה מתנדבים נשואים, שלושה גרושים ושניים רווקים. גילם הממוצע 39 והשכלתם הממוצעת הינה של עשר שנות לימוד.

לכל המתנדבים, מלבד אחד, נסיון התנדבותי בעיקר בתחום של שיקום אסירים משוחררים ותמיכה בנגמלים מסמים ומשפחותיהם. רובם גוייסו לפרוייקט דרך רכזת העמותה לשיקום האסיר בבת ים. הם ראו את תפקידם בפרוייקט כמסייעים לאסיר המשוחרר במציאת עבודה ובליווי בתהליך קליטתו במקום העבודה.

מחצית מהמתנדבים לא צפוי שיתקלו בקשיים כלשהם במילוי תפקידם כמתנדבים. שלושה חששו מפני חזרתו של האסיר המשוחרר לשימוש בסם ואי הסתגלותו לחיים נורמטיביים ושניים צפוי שהקושי יהיה בשכנוע מעסיקים לעסיק אסיר משוחרר.

למרות שמחצית מהמתנדבים לא צפוי שיתקלו בקשיים רובם ראו צורך בקבלת הדרכה, יעוץ ותמיכה מצד אנשי מקצוע ומפעילי הפרוייקט במשך שירותם כמתנדבים בפרוייקט.

המניעים החשובים ביותר של רוב המתנדבים להצטרפותם לפרוייקט היו עזרה לאסיר משוחרר והרגשת סיפוק (77%), לתרום לאחר (75%) וההרגשה שיש להם הנסיון והכישורים לתפקיד (55%).

קבוצת המתנדבים השניה - כללה 11 מתנדבים - שבע נשים וארבעה גברים. שלוש מתנדבות נמצאות היום כגמלאות, שתיים עובדות ושתיים עקרות בית. שני הגברים עוסקים במשרות ניהוליות ושניים עצמאיים. ארבעה מתנדבים נשואים, ארבעה רווקים, שניים אלמנים ואחד גרוש. השכלתם הממוצעת 12 שנות לימוד וגילם הממוצע 46.

לרוב המתנדבים (73%) נסיון התנדבותי, אך רק לשניים מהם נסיון עם עוברי חוק. ארבעה מתנדבים (36%) הצטרפו לפרוייקט דרך מודעה בעיתון, ואילו השאר דרך הרשות לשיקום האסיר.

כמחצית מהמתנדבים ראו את תפקידם כצד הארגוני, כגון: גיוס מעסיקים ידידים, משא ומתן עם נותני שירות לאוכלוסיית הפרוייקט ועוד, שלושה ראו תפקידם כמלווים אסירים משוחררים ושלושה לא הגדירו את תפקידם.

ארבעה מתנדבים טענו שהקושי שצפוי להם במסגרת תפקידם כמתנדבים הינו חוסר זמן. השאר קיוו שלא יתקלו בקשיים.

המתנדבים ציינו שלצורך מילוי תפקידם הם מצפים שמעבר להכשרה שקבלו יהיה להם קשר שוטף עם מפעילי הפרוייקט לצורך יעוץ והכוונה ומפגשים עם שאר המתנדבים לצורך תמיכה. המניעים החשובים ביותר של רוב המתנדבים להצטרפותם לפרוייקט היו הרצון לתרום לאחר (75%), לתרום לחברה (75%) ולעזור לאסיר משוחרר (62%). רק שניים מהמתנדבים האו חשיבות רבה להצטרף לפרוייקט כיוון שיש להם את הכישורים למילוי התפקיד.

המעסיקים הידידים

מספר "המעסיקים הידידים" שגוייסו במשך הפרוייקט הוא 88 והם הציעו 147 משרות לאסירים משוחררים. רוב המשרות המוצעות היו בלתי מקצועיות ולא דרשו הכשרה מוקדמת או נסיון. כל המשרות המוצעות היו בהיקף של משרה מלאה.

המשרות הוצעו בעיקר על ידי מנהלי חברות, מפעלים, בתי מלאכה (לוח מס. 11). עיקר המשרות המוצעות היו מצד חברות בניה, הובלות וכו', מצד מפעלים ובתי מלאכה.

בירושלים גוייסו 18 "מעסיקים יזידים" וכתל אביב 70.

שני מקורות להבדל בין שני המרכזים: ראשית, באיזור תל אביב ממוקמים רבים מבתי המלאכה והמפעלים שהציעו משרות בלתי מקצועיות ואילו בירושלים ההיצע קטן. שנית, מספרם הקטן של האסירים המשותררים במרכז בירושלים איפשר עבודה פרטנית עם כל אחד מהם בשיתוף עם שירות התעסוקה והרכז, ולא היה צורך בכניית מאגר מעסיקים יזידים גדול.

רוב המשרות שהוצעו מצד המעסיקים מאיזור תל אביב (77%) לא דרשו ידע מוקדם או נסיון מצד האסירים המשותררים. הדבר נכון גם לגבי המשרות שהוצעו מצד המעסיקים מאיזור ירושלים (91%).

למרבית "המעסיקים היזידים" נודע על הפרוייקט דרך הרכזים ושירות התעסוקה (66%), לחלק (21%) דרך אסירים משותררים שבפרוייקט ולחלקם הקטן (6%) דרך המתנדבים. לשאר המעסיקים (7%) נודע על הפרוייקט דרך אסירים משותררים שעסקו בעבר.

הם החליטו להעסיק אסירים משותררים בעיקר משום שלדעתם צריך לתת לאסירים משותררים אפשרות לפתוח בחיים חדשים, משום שהאסירים המשותררים אינם שונים מעובד אחר ומשום שהובטחה למעסיקים עזרה טיפולית מצד מפעילי הפרוייקט במקרה הצורך (לוח מס. 13).

שליש (33%) מהמעסיקים לא הגיבו לשאלה של סוג המידע שהם מבקשים לגבי האסיר המשותרר שעתיד להיות מועסק על ידם ו-19 מעסיקים (28%) לא היו מעוניינים כלל במידע כלשהו עליו. שאר המעסיקים ביקשו מידע מסויים בנוגע לאסיר המשותרר.

המעסיקים שביקשו מידע לגבי האסיר המשותרר המועמד להעסקה על ידם (57%) התמקדו בעיקר על מידע בדבר עבר פלילי ושימוש בסמים (לוח מס. 14). עם זאת, המעסיקים, שצפו קשיים בנוגע להעסקת אסיר משותרר (69%), עיקר חששם נגע להשתלבותו של האסיר המשותרר במקום העבודה ולא דווקא להתייחסות לעברו העברייני. הם הביעו חשש מחוסר התמדת האסיר המשותרר בעבודה (49%), מהתנהגות אלימה מצידו (24%) ומחוסר יוכלתו להשתלב עם העובדים ולקבל מרות (12%). שאר המעסיקים (15%) הביעו חשש בלתי מוגדר

מפני אוכלוסיה בלתי מוכרת זו.

רוב המעסיקים (70%) לא הציעו פתרונות על מנת להתגבר על הקשיים שהם צופים מעצם העסקת אסיר משוחרר. חלקם (21%) ביקשו הדרכה וליווי מצד מפעילי הפרוייקט וחלקם (7%) ביקשו שמפעילי הפרוייקט יטפלו בבעיות שיתעוררו. עם זאת, רק 42% מהמעסיקים ציינו שהם מעוניינים בקשר כלשהו עם מפעילי הפרוייקט - בעיקר קשר טלפוני וביקורים במקום העבודה.

אבחון, קליטה והשמה בתעסוקה

במהלך התקופה הנסיונית היו 152 אסירים משוחררים בתהליך השמה - 54 מאיזור ירושלים ו-98 מאיזור תל אביב.

כל אסיר שהצטרף לפרוייקט רואיין ובין היתר נבדק עברו התעסוקתי, כשוריו והעדפותיו השונות בעולם התעסוקה.

לא היה הבדל משמעותי בין האסירים המשוחררים מאיזור תל אביב ובין אלו שמאיזור ירושלים בכל הנוגע לסוג העבודה המבוקשת מצידם והערכת הרכז התעסוקתי את יכולתם התעסוקתית.

רוב האסירים המשוחררים ביקשו לעבוד בעבודות מסויימות - היינו, לא כל עבודה (לוח מס. 15). כמחציתם (48%) האמינו שיש להם סיכויים מסויימים להשיג את העבודה המבוקשת, שליש מהם (33%) האמינו שיש להם סיכויים טובים, חלקם (12%) האמינו שיהיה להם קשה להשיג את העבודה המבוקשת והשאר (7%) לא ענו על שאלה זו.

האסירים המשוחררים ברובם הדגישו שחשוב להם מאוד שהעבודה תהיה במשרה מלאה ומחציתם, שהעבודה תהיה מעניינת (לוח מס. 16). חשוב היה להם גם שהשכר יהיה גבוה ושתהיה להם עצמאות בעבודה.

רוב האסירים המשוחררים אובחנו על ידי רכזי התעסוקה כבעלי יכולת גבוהה עד גבוהה מאוד להסתגל למסגרת תעסוקתית (לוח מס. 17).

לדעתם, רוב האסירים המשוחררים (71%) מסוגלים להשתלב בעולם התעסוקה

ללא הכשרה מיוחדת. עם זאת, הרכזים ברוב המקרים (83%) לא יכלו להגדיר את סוג העבודה המתאימה להם.

מספר האסירים המשוחררים שטופלו במסגרת הפרוייקט הלך וגדל לאורך תקופת הגיוס - עד סוף אוקטובר 1994 (לוח מס. 18).

בפרוייקט טופלו 43 אסירים משוחררים בממוצע בחודש, 10 אסירים משוחררים בממוצע בחודש במרכז בירושלים ו-33 אסירים משוחררים בממוצע בחודש במרכז בתל-אביב.

שיתוף הפעולה בין שירות התעסוקה בתל אביב וברשות לשיקום האסיר היה קיים עוד לפני התחלת הפרוייקט, אך מהות השיתוף השתנתה במהלך הפרוייקט. בתקופה זו הקשר ביניהם התהדק עד כי השירות בתל אביב הפנה אסירים משוחררים מתאימים לרשות ושכנע מעסיקים להעסיקם. בנוסף, השירות איפשר פתיחת שני קורסי בניה מיוחדים עבור אוכלוסיית הפרוייקט ושילוב אחדים מהאסירים המשוחררים בקורסי הכשרה של שירות התעסוקה.

בשירות התעסוקה בירושלים חל שינוי משמעותי באופן בו טופלה אוכלוסיית האסירים המשוחררים בעקבות הפרוייקט. לפני כן הופנתה אוכלוסייה זו למוסד לביטוח לאומי לשם קבלת גמלה להבטחת הכנסה בגין העילה "לא ניתן להשמה", נוהל שהינו פרי נסיונות כושלים לטפל באוכלוסייה זו. הפעלת הפרוייקט שברה נוהל זה ואפשרה התייחסות שונה המאמינה יותר ביכולתם של אסירים משוחררים להשתלב בעולם התעסוקה.

היה הנדל בין המרכז בירושלים ובין המרכז בתל-אביב במה שנוגע למספר האסירים המשוחררים שגוייסו לפרוייקט ולתהליך השמתם בעולם התעסוקה.

המרכז בירושלים

במשך התקופה הנסיונית טופלו 54 אסירים משוחררים במרכז בירושלים, כמחציתם (41%) שהו בפרוייקט רק חודש, 13% - מחודש עד חודשיים, 9% מחודשיים עד שלושה חודשים ו-11% מהם שהו בפרוייקט ארבעה חודשים ויותר. כלומר, כל אסיר משוחרר היה בטיפול במסגרת הפרוייקט - במשך התקופה הנסיונית - כשלושה חודשים בממוצע.

עם גיוסו של אסיר משוחרר לפרוייקט נבדקה תחילה אפשרות לשבצו בתעסוקה אצל אחד מהמעסיקים הידידים שהיו במאגר המעסיקים באותו זמן. במקרה שלא נמצאה עבודה מתאימה, קויימה פגישה בין רכז התעסוקה, האסיר המשוחרר ופקיד השמה בשירות התעסוקה וביחד נעשו מאמצים למצוא תעסוקה מתאימה לדרישות האסיר המשוחרר, לכישוריו ולדרישות המעסיק.

כל אסיר משוחרר המתין להשמה תעסוקתית כשלושה חודשים בממוצע.

האסירים המשוחררים שלא שובצו לתעסוקה - רוב האסירים המשוחררים שטופלו במרכז (74%) לא שובצו במעגל התעסוקה במסגרת הפרוייקט. למעלה ממחצית האסירים המשוחררים שלא שובצו לתעסוקה (55%) נשרו כבר בחודש הראשון להצטרפותם לפרוייקט (לוח מס. 19).

במחצית הראשונה של התקופה הנסיונית מאגר המעסיקים הידידים ומספר המשרות המוצעות היה קטן ביחס למספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה (לוח מס. 20). במחצית השנייה של התקופה הנסיונית - מספטמבר 1994, מספר המשרות המוצעות עלה על מספר האסירים שהמתינו להשמה.

גם בתקופה הראשונה - כאשר מספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה עלה על מספר המשרות המוצעות במאגר המעסיקים - לא היה מדובר במספר רב של אסירים משוחררים בהמתנה. אסירים משוחררים שלא נמצאה להם עבודה מתאימה מתוך מאגר המעסיקים הידידים או שלא היו משרות פנויות במאגר, טופלו על ידי פקיד השמה של שירות התעסוקה אשר טיפל באוכלוסית הפרוייקט אחת לשבוע.

ארבעה אסירים משוחררים המתינו לקורס הכשרה מקצועית אך איש מהם לא יושם בהכשרה. כולם היו צריכים להמתין להכשרה בין חודשיים לארבעה חודשים. שניים מביניהם פתחו עסק עצמאי - האחד לאחר המתנה של ארבעה חודשים והשני, לאחר המתנה של חודשיים וחצי. אחד מהמתנינים לקורס הכשרה חזר לסם לאחר שבועיים המתנה ואחד מצא לעצמו עבודה ללא מעסיק ידיד - לא במסגרת הפרוייקט לאחר שלושה חודשי המתנה.

כאמור, רוב האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט מבלי שיושמו בתעסוקה, נשרו בחודש הראשון - רובם (68%) ניתקו מגע עם מפעילי הפרוייקט (לוח מס. 21).

הסיבות העקריות לנשירת האסירים המשוחררים הינם נתוק מגע עם המרכז ומציאת עבודה ללא מעסיק ידיד. מנסיונותיו של רכז התעסוקה ליצור קשר עם אסירים משוחררים שעזבו את הפרוייקט התברר שתמישה מכיניהם (13%) חזרו לסם.

האסירים המשוחררים ששובצו בתעסוקה - במשך התקופה הנסיונית הועסקו 14 אסירים משוחררים, שהיוו 26% מכלל האסירים שטופלו במרכז במסגרת הפרוייקט. עשרה מהם (71%) שובצו לתעסוקה כבר בחודש הראשון להצטרפותם לפרוייקט וארבעה (29%) - בחודש השני.

נמצאה התאמה כמעט מלאה בין סוג העבודה שהתבקשה על ידי האסירים המשוחררים ובין העבודה שבה הועסקו במסגרת הפרוייקט. העבודות בהן הם הועסקו היו בדרך כלל בלתי מקצועיות ולא דרשו נסיון קודם, כגון: נהג, נגר, גנן וכו'.

המרכז בתל אביב

במשך התקופה הנסיונית טופלו 98 אסירים משוחררים במרכז בתל אביב. מחצית מהם שהו בפרוייקט יותר מארבעה חודשים, 16% - עד שלושה חודשים, 15% - עד חודשיים ו-18% שהו בפרוייקט פחות מחודש. כלומר, כל אסיר משוחרר היה בטיפול במסגרת הפרוייקט - במסגרת התקופה הנסיונית - כשישה חודשים בממוצע.

תהליך השמת אסירים משוחררים בתעסוקה, שנערך בשיתוף פעולה בין התעסוקה ובין הרשות לשיקום האסיר, לא היה חדש ופעל לפני תחילת הפרוייקט. עם החלת הפרוייקט תהליך השמת האסיר המשוחרר פעל בהתאם לקריטריונים של הפרוייקט. גם במרכז בתל אביב, כמו במרכז בירושלים, נבנה מאגר מעסיקים פוטנציאליים - מעסיקים המעוניינים להעסיר אסיר משוחרר. עבור כל אסיר משוחרר שהצטרף לפרוייקט נבדקה אפשרות העסקתו אצל מעסיק שנמצא במאגר. במקרה שלא נמצאה עבודה מתאימה, הוא נפגש עם רכז התעסוקה בשירות התעסוקה וביחד עם פקיד השמה נעשו מאמצים למצוא לו עבודה מתאימה.

כל אסיר משוחרר המתין להשמה תעסוקתית כחודשיים וחצי בממוצע.

האסירים המשוחררים שלא שובצו לתעסוקה - כשליש מבין האסירים המשוחררים שטופלו במרכז (31%) לא שובצו כמעגל התעסוקה במסגרת הפרוייקט. כשליש מהם (37%) נשרו בחודש הראשון להצטרפותם לפרוייקט ואחוז זהה - בחודש השני (לוח מס. 22).

במשך השנה הנסיונית מספר המשרות הפנויות שהיו במאגר המעסיקים הידידיים עלה על מספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה (לוח מס. 23). כמו כן, המשרות המוצעות תאמו את דרישותיהם של האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה.

כאמור, רוב האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט מבלי שיושמו בתעסוקה נשרו בחודשיים הראשוניים לגיוסם לפרוייקט. רובם ניתקו מגע או מצאו לעצמם עבודה ללא מעסיק ידיד (לוח מס. 24). שניים מביניהם המתינו להכשרה מקצועית: האחד - לאחר המתנה של חודש וחצי להכשרה מצא לעצמו עבודה ללא מעסיק ידיד והשני - לאחר חודשיים וחצי של המתנה להכשרה ניתק מגע עם המרכז.

האסירים המשוחררים ששובצו לתעסוקה - כמשך התקופה הנסיונית שובצו 46 אסירים משוחררים במקומות עבודה; רובם (85%) שובצו כבר בחודש הראשון להצטרפותם לפרוייקט, והשאר (15%) - בחודש השני.

נמצאה התאמה בין סוג העבודה שהתבקשה על ידי האסירים המשוחררים ובין סוג העבודה שבה הועסקו במסגרת הפרוייקט.

כפי שהוזכר לעיל, המרכז בתל אביב פתח קורס טפסנות למשתתפי הפרוייקט בדצמבר 1993. הקורס נמשך כחודש ובו השתתפו עשרה אסירים משוחררים. הקורס הופסק לאחר כחודש על ידי מפעיליו בעקבות חוסר התמדה של המשתתפים.

ארבעה אסירים משוחררים שובצו בקורסים שונים של משרד העבודה: חשמל, צ.מ.ה., שרטוט אדריכלי וריתוך. קורס הטפסנות השני נפתח ביולי 1994 ונמשך שישה חודשים. בקורס השתתפו 15 אסירים משוחררים. שבעה מהם סיימו את הקורס.

נבדקה אפשרות של הבדל בין קבוצת האסירים המשוחררים שהועסקו במסגרת הפרוייקט ובין קבוצת האסירים המשוחררים שלא הועסקו בכל הנוגע לנכונות שהם הביעו עם קבלתם לפרוייקט - כולל: סוג העבודה הנדרשת, הקריטריונים שלהם לקבלת עבודה והסיכויים שהם רואים בהשגת העבודה המבוקשת, העבר התעסוקתי, העבר הפלילי והליווי התעסוקתי.

לא נמצא הבדל בין העדפות האסירים המשוחררים שהועסקו במסגרת הפרוייקט בנוגע לסוג העבודה בה הם מעוניינים ובין קבוצת האסירים המשוחררים שלא הועסקו. הדבר נכון גם לגבי החשיבות שייחסו כל אחת מהקבוצות הנ"ל לתנאי העבודה שהם מעוניינים בהם, כגון: משרה מעניינת, שכר גבוה, עצמאות בעבודה וכו'. לא היה הבדל בין שתי הקבוצות.

עם זאת, קבוצת האסירים המשוחררים שהועסקו במסגרת הפרוייקט היתה אופטימית קצת יותר מקבוצת האסירים המשוחררים שלא הועסקו באשר לסיכוייהם להשיג את העבודה המבוקשת (לוח מס. 25).

יש לציין שכמחצית מהאסירים המשוחררים לא ענו על שאלות אלו כלל.

הליווי התעסוקתי

הליווי התעסוקתי הינו החלק החדשני שבמפעל מיוחד זה. מהותו - לתמוך באסיר המשוחרר בשלבים שבתהליך השמתו בתעסוקה ובחודשי ההעסקה הראשונים. זאת, כדי להקל על השתלבותו בעולם התעסוקה ולהבטיח את התמדתו במקום העבודה. לשם כך נקבעו לא רק קריטריונים לקבלת אסיר משוחרר לפרוייקט, אלא הוחלט גם לייזע את המעסיק בדבר עברו של האסיר המשוחרר ולעודד אותו להשתמש בשירות - ברכז התעסוקה והמתנדב - במקרה הצורך. בעצם, הליווי התעסוקתי כוון להעניק תמיכה לשתי החוליות: לאסיר המשוחרר המועסק ולמעסיק הידיד. זאת, כדי להגיע לפתרון מיידי במקרים שמתעוררת בעיה במסגרת התעסוקתית.

למעסיק הידיד

במשך התקופה הנסיונית גוייסו 88 מעסיקים ידידים ורובם (63%) העסיקו אסיר משוחרר. חלקם (20%) אף העסיקו יותר מאסיר משוחרר אחד.

הליווי התעסוקתי למעסיק הידיד נעשה בדרך כלל על ידי רכזי התעסוקה. בירושלים רכז התעסוקה היה בקשר שוטף עם המעסיק הידיד, ואילו בתל אביב הרכז היה בקשר עם המעסיק הידיד במקרים שהתעוררו בעיות בין המעסיק ובין המועסק.

לאסיר המשוחרר

באמצעות מתנדבים - בתוכנית היה להצמיד לכל אסיר משוחרר מתנדב שיהיה לו לעזר במציאת עבודה ובהתמדה במקום העבודה. על המתנדב להיות בקשר עם האסיר המשוחרר ועם מעסיקו. הקשר עם האסיר אמור להיות קשר תמיכתי שוטף שיקל עליו את תהליך השתלבותו בעולם התעסוקה. בעוד שהקשר עם המעסיק אמור להיות בהתאם לצורך. גם על המעסיק וגם על האסיר המשוחרר המועסק לדעת שהמתנדב נמצא לרשותם במקרה הצורך, ושמאחורי המתנדב נמצאת מערכת תמיכתית הכוללת את רכז התעסוקה, נציג שירות התעסוקה ופסיכולוג תעסוקתי.

בפועל הוכשרו 18 מתנדבים וכולם מאיזור תל אביב (ראה לעיל). את פעילותם ניתן לתאר תיאור כללי בגלל היעדר דיווח מציזם. לעשרה מבין המתנדבים הצמידו אסיר משוחרר, חמישה מאלו שהוכשרו במחזור הראשון בבת-ים וחמישה - במחזור השני בתל אביב.

ליווי המתנדבים התבטא בתמיכה נפשית לאסיר המשוחרר, עידודו והנתייתו באשר עליו לעשות כדי להשתלב במעגל התעסוקה. במקרה הצורך, המתנדב התייעץ עם רכז התעסוקה או עם רכז המתנדבים שהיה בעל הכשרה של עובד סוציאלי.

לא דווח על קשר בין המתנדבים ובין המעסיק הידיד.

בעצם, ניתן לומר על פי הממצאים כי תולית המתנדבים - שהיתה אמורה להיות החוליה העיקרית המקשרת בין האסיר המשוחרר המועסק ובין המעסיק הידיד - לא תפקדה על פי התוכנית המקורית. בירושלים, לא היה שירות מתנדבים ובתל אביב - רק עשרה אסירים משוחררים (10%) לוו על ידי מתנדבים במשך כחודש בממוצע.

עיקר הליווי התעסוקתי של האסיר המשוחרר בוצע על ידי רכזי התעסוקה. במרכז בירושלים הליווי התעסוקתי היה שבועי ואילו במרכז בתל אביב, עקב מספרם הרב של המטופלים במרכז, הליווי התעסוקתי היה בעיקר תגובתי. כלומר, במקרה שהתעוררו קשיים בעולמו של האסיר המשוחרר ו/או במסגרתו התעסוקתית.

גם האסירים המשוחררים וגם המעסיקים הידידים ראו את רכז התעסוקה כאיש הקשר שלהם במקרה הצורך ולא במתנדב ואף לעיתים יצרו איתו קשר. חלק מהאסירים המשוחררים טענו שהם סומכים רק על רכז התעסוקה והם אינם מעוניינים במתנדב.

באמצעות קבוצת התמיכה - קבוצת התמיכה הינה חוליה נוספת שבאה לחזק את משתתפי הפרוייקט ששולבו במסגרת תעסוקתית כלשהי. המשתתפים, בהנחיית פסיכולוג תעסוקתי, נפגשו אחת לשבוע ועסקו בנושאים שונים המבטאים את מלחמת ההשרדות שלהם במטלה שלקחו על עצמם - להשתלב במסגרת חיים תקינה.

הקשיים בהם נתקלים האסירים המשוחררים שבחרו לעזוב את העולם העברייני ולהשתלב בחברה הנורמטיבית חולשים על כל תחומי החיים. עליהם לשרש הרגלים ישנים ולהשריש הרגלים חדשים הדורשים כוחות נפש רבים. עליהם לעבור מאורח חיים של מכור, החושב רק על עצמו ועל צרכיו והמתעלם מכל הסובב אותו, אל אורח חיים של אדם מהשורה אשר לו אחריות על חייו, כלפי משפחתו, חבריו, מקום עבודתו וכו'. הדבר קיבל ביטוי גם בקבוצת התמיכה.

תהליך הקמת קבוצת התמיכה, שתכלול לפחות חמישה אסירים משוחררים עובדים, לקח זמן. בירושלים לא ניתן היה להקים קבוצה עד יוני 1994 עקב מספר המועסקים הקטן. בתל אביב לא כל המועסקים היו מעוניינים בקבוצת תמיכה. חלקם טענו שהינם עובדים שעות נוספות וחלקם נתנו סיבות שונות. גם המועסקים שהסכימו להצטרף לקבוצת התמיכה לא התמידו. קבוצת התמיכה בתל אביב החלה בפברואר 1994 וכללה חמישה אסירים משוחררים מועסקים בכל מפגש כממוצע ואילו בירושלים - כיוני 1994 וכללה ארבעה אסירים משוחררים מועסקים בכל מפגש כממוצע.

רק 21 מבין האסירים המשוחררים שהועסקו (26%) השתתפו בקבוצת התמיכה.

בקבוצת התמיכה שהתקיימה בירושלים השתתפו 15 אסירים משוחררים; תשעה מהם (60%) לא הועסקו במסגרת הפרוייקט ושישה (40%) הועסקו. כלומר, רק 43% מבין האסירים המשוחררים שהועסקו במשך התקופה הנסיונית השתתפו בקבוצת התמיכה. קבוצת התמיכה נפגשה אחת לשבוע וכללה 36 מפגשים במשך התקופה הנסיונית.

רוב האסירים המשוחררים שהועסקו והשתתפו בקבוצת התמיכה במרכז בירושלים נכחו במפגש אחד עד ארבעה מפגשים, שהיוו 11% מכלל המפגשים. ושניים - נכחו ברוב מפגשי קבוצת התמיכה (75%).

בקבוצת התמיכה שהתקיימה במרכז בתל אביב השתתפו 20 אסירים משוחררים; 15 מהם (75%) הועסקו במסגרת הפרוייקט וחמישה (25%) לא הועסקו. כלומר, רק 22% מבין האסירים המשוחררים שהועסקו במשך התקופה הנסיונית השתתפו בקבוצת התמיכה. קבוצת התמיכה נפגשה אחת לשבוע וכללה 58 מפגשים במשך התקופה הנסיונית.

רוב האסירים המשוחררים שהועסקו והשתתפו בקבוצת התמיכה במרכז בתל אביב נכחו ב-25% ממפגשי הקבוצה, שלושה מהם - במחצית מהמפגשים ושניים מהם - ברוב המפגשים (83%).

הפסיכולוג התעסוקתי דן פעמים רבות עם חברי הקבוצה על מטרותיה, ציפיות המשתתפים ממנה, התייחסות למצנה ועוד. המשתתפים דנו מספר פעמים במשך התקופה הנסיונית בכללי הקבוצה, אופן ההתייחסות אליה, היעדרויות ממפגשים, איחורים וכו'. דרש זמן עד שגובש גרעין קבוצתי.

מלחמת הקיום, כפי שבוטאה על ידי משתתפי הקבוצה, מורכבת מלחצים שונים המחייבים סף תגובה גבוה, והמתבטאים בשלושה מישורים עיקריים: האישי, המשפחתי-חברתי והתעסוקתי.

במישור האישי

- הקושי להסתגל לתנאים שונים, לשנות הרגלים ישנים מכשילים ולהקנות הרגלים חיוביים שיאפשרו להתמודד בתנאי לחץ שונים בחיים;
- היכולת להתגבר על קשיים מול היכולת לשאת אותם,

- הקושי שבהסתגלות לרוטינת חיים, להתמדה בעבודה וחיים חד-גוניים חסרי מתח וריגוש - חיים סטטיים שמסמלים מוות;
- הקושי לארגן אורח חיים נורמטיבי ולהפרד ולוותר על הפנטזיה של "חיים קלים";
- הקושי להסתדר עם הזמן הפנוי והנטיה לקבל מטלות נוספות ולחיות חיים אינטנסיביים;
- הקושי להתמודד עם רגשי הבדידות, הריקנות והחרדה ומצבי רוח דכאוניים;
- הקושי לבטא רגש ולחנך רגש למצבים נחיים;
- "הפנטזיה החיובית" בעת השימוש בסם לעומת המציאות הקשה, והרגשת הבניה העצמית ללא הסם כמאזן חיובי כולל;
- הסיבות והתנאים לשימוש חוזר בסם, הכוללים: סף תסכול נמוך, חוסר תעסוקה, תחושות דחיה, רגשות בדידות וחרדה - המשיכה לפתרונות קלים ומחשבות על הסם;
- תקווה לעומת פנטזיה.

במישור המשפחתי והחברתי

- הקושי בקיום מערכות יחסים עם המשפחה, בת הזוג והחברים, בהתמודדות במצבי לחץ על רקע של בעיות בקשרים המשפחתיים והחברתיים והבריחה לסם;
- הקושי שבקיום קשר זוגי טוב, בהתחלת קשר עם בת זוג על בסיס "בריא" יותר והחרדות לקראת מערכת יחסים קבועה עם בת זוג - נישואין;
- הקושי להסתגל ללחצים הנובעים מההשתלבות במסגרת המשפחתית והחברתית מחוץ למאסר בשילוב רגשי אשמה כלפי ההורים ו/או הילדים;
- הרגשת "מלכוד" משפחתי - ההסטוריה המשפחתית משפיעה של כל חיו;
- הקושי "לתפוס מקום" במשפחה ובחברה באופן נורמטיבי והנטיה "לשבור את הכלים";
- הקושי להמנע מתגובות תוקפניות בעקבות פגיעה, כעס והרגשת קיפוח;
- הקושי להתנתק מקשרים חברתיים קודמים, למרות הרסנותם;
- קשרי חברות - סגנונם ורגשות של אמון ואכזבה;
- ההתמודדות עם הסטיגמה החברתית וחוסר קבלה מצד הסביבה;
- בעיות כלכליות, לחצים מצד המשפחה והרגשת אחריות המובילים ללחץ רגשי קשה ולדפוסים חשיבה עברייניים;

- הרגשת הקורבן ביחס לסביבה החברתית.

במישור_התעסוקתי

- תגובות רגשיות שנובעות מהבטלה;
- הקושי ביציאה לעבודה יום יומית קבועה ובשעות קבועות;
- שכר נמוך ביחס לשעות העבודה - מול רווחים קלים וגבוהים;
- הקושי בקביעת תנאי חוזה ההעסקה - חוסר בטחון בהצגה עצמית ובהצגת הדרישות - קשיי תקשורת ישירה עם המעסיק;
- קביעת גבולות עם המעסיק - סמכותו - מתח בעבודה;
- הרגשת ניצול מצד המעסיק בגלל משימות שנואות ומשפילות שהוא מטיל ואי הגינות מצידו בנוגע לשכר שהבטיח ולא קיים הבטחתו;
- הקושי להשלים עם עבודה בעלת סטטוס נמוך;
- עבודה "אפורה" ביחס לחיים מסוכנים ובעלי אתגר;
- ההתמודדות עם תנאי לחץ בעבודה והפיתוי של חזרה לשימוש בסמים;
- הרגשת חשיפה ונחיתות כתוצאה מחשיפת פרטים אישיים למעסיק במסגרת הפרוייקט;
- חששות תמידיים לעבור עכירה במקום העבודה - חשש מפני ההתפתות לגנוב במקום העבודה;
- ירידה בהתלהבות מהעבודה, קבלת הקשיים וההשלמה איתם;
- הערך של העבודה לשיפור הדימוי העצמי.

התכנים שהועלו על ידי משתתפי הקבוצה נותחו ועובדו לכלים, שבהם ניתן להשתמש בשעת הצורך. הובהר הקשר בין דפוסי התנהגות עבריינים ובין הקושי להשתלב במשפחה, בחברה ובעבודה, והכיטוי של קשר זה במישורים שונים בחיים. להלן התכנים העיקריים שעובדו בקבוצת התמיכה:

- הבהרת כללי הקבוצה והאחריות של המשתתפים למלאם;
- בדיקת המבנה החשיבתי וההתנהגותי כאשר מתעוררת בעיה; תגובה מוכרת והרסנית מול תגובה מבוקרת ובונה;
- התגובות כשהציפיות לא מתגשמות. הרגשות המתעוררים - כעס ויאוש והתנהגות הנגזרת - רצון לברוח ממצב לא נוח או להמנע ממנו;
- הבנת החזיתות שעומדות מול המשתתפים: הסתגלות מול "שבירת הכלים" התמודדות מול בריחה

- ריגוש מול אפרוריות
 - איפוק מול התפרצות;
 - הקשר בין דפוס התנהגות עבריינים ובין דפוס התנהגות ילדותיים, לא בוגרים;
 - חוסר האונים של המשתתפים מול "המסד" - נוהלי עבודה וחוקים, כאשר ישנה התנגשות בינם ובין ציפיות המשתתפים;
 - הקשיים הכלכליים והקשיים ביחסים בין המשפחה והחברים כמובילים למשיכה אחר חשיבה עבריינות ודפוס התנהגות עבריינים.
 - הנטיה להיענות בפזיזות, בלי מחשבה ובסיס, כסמפטום של "פנטזיות התמכרות/עברייניות";
 - הבנת הקשר שבין מעורבות רגשית במשפחה ובין קשיי התפקוד - הקשר בין משפחת המוצא, ההתפתחות האישית והמשפחתית ובין סגנון החיים העכשווי;
 - הקשר בין התפתחות אישית לאיזון עצמי;
 - הצורך במציאת איזון טוב בין תחומי החיים השונים: בית, עבודה, חברה, תחביבים בילויים - הבנה שחוסר ארגון גורם לשחיקה נפשית;
 - הבנת הקשר בין חיפוש המתח, הסיכון וההרפתקאה - המובילים לעבריינות - ובין דפוס העבר המוכרים;
 - לימוד דפוס תגובה בוגרים ושקולים;
 - תכנון שיחה עם מעסיק ותרגול הצגת תנאי עבודה - התנהגות אסרטיבית לעומת התנהגות תוקפנית;
 - השלכת העבר על הדימוי העצמי וההתייחסות של החברה לשינוי שהם עוברים;
 - חרדות ומתח והקשר שלהם לדימוי העצמי;
 - ההפסד שנובע מאי-ויתור מצד אחד ורווחים כתוצאה מהיכולת להתפשר ולהשתלב בעבודה מצד שני;
 - התמודדות עם השגרה באמצעים מציאותיים;
 - חיזוק עצמי וקביעת גבולות נוקשים כדרך לעבוד במצבי לחץ ומשבר. שליטה עצמית מול השכלה עצמית;
 - הבנת החשיבות והעוצמה של היכולת להתפשר על אף הקושי;
 - השימוש במחשבה - בקוגניציה - כדי להקהות את הפגיעה הרגשית.
- הקשיים שנוטאו בקבוצת התמיכה השתקפו בשטח. חוסר התמדתם של האסירים המשוחררים המטופלים התבטא במישורים שונים, כמו ניתוק קשר עם רכז התעסוקה וחזרה לסם.

חשוב לציין, האסירים המשוחררים שהשתתפו בקבוצת התמיכה התמידו בפרוייקט יותר מכלל האסירים המשוחררים שהשתתפו בפרוייקט. בשני המרכזים נמצא הבדל של חודשיים בין תקופת השהות הממוצעת של כל האסירים המשוחררים שהשתתפו בפרוייקט לעומת אלה שהשתתפו בקבוצת התמיכה. הבדל דומה נמצא בין קבוצת האסירים המשוחררים שהועסקה במסגרת הפרוייקט והשתתפה בקבוצת התמיכה ובין קבוצת האסירים שהועסקה ולא השתתפה בקבוצת התמיכה. תקופת ההעסקה של הקבוצה שהועסקה והשתתפה בקבוצת התמיכה עלתה בחודשיים מתקופת ההעסקה של הקבוצה שלא השתתפה בקבוצת התמיכה.

התמדה בתעסוקה

כאן נבדקה ההתמדה של כל אסיר משוחרר ששובץ בתעסוקה כמשך התקופה הנסיונית.

במשך התקופה הנסיונית שובצו 82 אסירים משוחררים במסגרת תעסוקתית: 68 מהם במרכז בתל אביב ו-14 במרכז בירושלים. במרכז בירושלים שובצו האסירים המשוחררים רק במסגרת עבודה אצל מעסיק יחיד ואילו בתל אביב שובצו חלק מאסירים משוחררים בקורסי הכשרה.

מספר המועסקים בפרוייקט הלך וגדל במשך התקופה הנסיונית. בשליש הראשון של הפרוייקט הועסקו שני אסירים משוחררים בממוצע במרכז בירושלים ו-18 במרכז בתל-אביב, בשליש השני - שלושה אסירים משוחררים בממוצע במרכז בירושלים ו-27 במרכז בתל אביב וכשליש השלישי - שבעה אסירים משוחררים במרכז בירושלים ו-36 אסירים משוחררים בתל אביב.

כמחצית מהמועסקים (44%) התמידו בתעסוקה עד תום התקופה הנסיונית.

המרכז בירושלים

מבין 14 האסירים המשוחררים שהועסקו במסגרת הפרוייקט - מחציתם הועסקו למעלה מחמישה חודשים (לוח מס. 26). הם הועסקו במסגרת הפרוייקט במשך חמישה חודשים בממוצע.

שלושה מבין האסירים המשוחררים שהועסקו (21%) התמידו בעבודתם מיום

שיבוצם לעבודה עד תום הפרוייקט. שניים מהם הועסקו במשך שבעה חודשים ואחד - במשך למעלה משנה. כל אחד מכיניהם הועסק תשעה חודשים בממוצע.

11 מהאסירים המשוחררים שהועסקו (79%) לא התמידו במקום עבודתם מסיבות שונות (ראה לעיל).

לוח ג': מספר האסירים המשוחררים שלא התמידו בעבודתם במרכז בירושלים, לפי סיבת אי ההתמדה

מספר האסירים המועסקים	הסיבה
11	סך הכל
2	עזב את הפרוייקט
3	התפטר
6	פוטר - צמצומים, אין צורך בעובד

שני האסירים המשוחררים נתקו מגע עם רכז התעסוקה; האחד - לאחר שלושה חודשי העסקה והשני - לאחר שבועיים.

שישה מבין האסירים המשוחררים ששבוצו לתעסוקה (43%) פוטרו. הסיבה לפיטוריהם של שניים מהם היתה עקב צמצומים במקום העבודה. אחד פוטר עקב חשד לשימוש בסם ואחד - עקב בעיות התנהגות. פיטוריהם של שניים מבין המועסקים לא הוסברו.

שלושה מבין האסירים שהועסקו (21%) התפטרו: אחד מהם הרגיש מנוצל על ידי המעסיק, השני - בגלל משכורת נמוכה והשלישי - התפטר ועזב את הפרוייקט ללא הסבר.

ארבעה מבין האסירים המשוחררים שהועסקו (29%) החליפו מעסיק ידיד במשך הפרוייקט. שניים מהם עזבו את המעסיק הראשון לאחר שבוע העסקה ושניים - לאחר חמישה שבועות בממוצע.

המרכז בתל אביב

במרכז בתל אביב שובצו 68 אסירים משוחררים במסגרת תעסוקתית: 39 מביניהם (58%) הועסקו אצל מעסיק ידיד, 22 מביניהם (32%) שובצו בקורסי הכשרה ושבעה (10%) שובצו גם בקורס הכשרה מקצועית וגם אצל מעסיק ידיד.

למעלה ממחצית האסירים המשוחררים שהועסקו התמידו בתעסוקה יותר מחצי שנה (לוח מס. 27).

מחצית מבין האסירים המשוחררים שהועסקו (46 במספר) התמידו במקום עבודתם עד תום התקופה הנסיונית: 48% מהם הועסקו למעלה משנה ו-48% הועסקו למעלה מחצי שנה. כל אחד מביניהם הועסק 11 חודשים בממוצע.

תשעה מבין האסירים המשוחררים שהועסקו בפרוייקט (20%) החליפו מעסיק. חמישה מהם עזבו את המעסיק הראשון אחרי שבוע העסקה וארבעה - אחרי חודשיים במומצע.

מחצית מהאסירים המשוחררים שהועסקו אצל "מעסיק ידיד" לא התמידו במקום עבודתם מסיבות שונות (ראה לעיל).

לוח ד': מספר האסירים המשוחררים שלא התמידו בעבודתם במרכז בתל אביב, לפי סיבת אי ההתמדה

מספר האסירים המשוחררים	הסיבה
23	סך הכל
4	העבודה "לא התאימה לו" - היתה קשה לו
3	עזב את הפרוייקט - ניתק מגע
3	חזר לסם
2	עזב עבודתו לטובת השתתפות בקורס
2	מצא עבודה אצל מעסיק שאינו יודע על עברו
7	הועסק אצל שני מעסיקים במסגרת הפרוייקט
1	הועסק אצל שלושה מעסיקים במסגרת הפרוייקט
1	הועסק אצל שישה מעסיקים במסגרת הפרוייקט

שבעה מבין האסירים המשוחררים התפטרו ממקום העבודה - החליפו את המעסיק הידיד שלהם במשך הפרוייקט. הסיבות לכך הן: שניים ציינו שמקום העבודה מסכן את סיבוייהם להשאר נקיים מסם, שניים - כיוון שהעבודה קשה, אחד - הרגיש מנוצל ושניים לא פרטו את הסיבה לכך.

שניים מבין האסירים המשוחררים הועסקו אצל יותר משלושה מעסיקים ידדים במשך הפרוייקט. לא הוסברה הסיבה לכך.

רק בשני מקרים האסיר המשוחרר פוטר ממקום עבודתו: במקרה אחד משום שהוא לא עמד בלוח הזמנים ובמקרה השני - בגלל חוסר התאמה.

האסירים המשוחררים שהועסקו בתקופה הנסיונית הועסקו במשך עשרה חודשים בממוצע.

במשך הפעלת הפרוייקט שובצו 29 אסירים משוחררים במרכז בתל אביב בהכשרה מקצועית (ראה לעיל):

לות ה': מספר האסירים המשוחררים ששובצו בקורס הכשרה, לפי סוג הקורס

קורס טפסנות ראשון	קורס טפסנות שני	קורסי הכשרה אחרים	סך הכל
10	15	4	29
34%	52%	14%	100%

ארבעה מבין משתתפי הקורס הטפסנות הראשון עזבו את הקורס ונתקו מגע עם רכז התעסוקה. שלושה מביניהם חזרו לסם, שניים - הצטרפו לקורס טפסנות שכלל מובטלים שאינם אסירים משוחררים ואחד - מצא לעצמו עבודה אצל מעסיק שלא ידע על עברו. כלומר, מתוך עשרה משתתפים רק השניים שהצטרפו לקורס טפסנות אחר נשארו בפרוייקט.

קורס הטפסנות השני נפתח ביולי 1994 ונמשך שישה חודשים. בקורס השתתפו 15 אסירים משוחררים.

להלן תאור קורות המשתתפים בקורס הטפסנות השני:

סיימו את הקורס	נשרו מהקורס והפרוייקט בחודש השני של הקורס	נשרו המקורס והפרוייקט בחודש הראשון של הקורס
שבעה משתתפים (47%)*	שני משתתפים (13%)	שישה משתתפים (40%)
6 משתתפים (33%) הועסקו בתום הקורס:	<u>הסיבות לנשירה:</u>	<u>הסיבות לנשירה:</u>
	1 - ניתק מגע	3- נתקו מגע
4 - בתחום בניה**	1 - מצא עבודה ללא מעסיק ידיד	2- מצאו עבודה ללא מעסיק ידיד
1 - הדרכה		1- קשה לו, לא מעוניין בפרוייקט
1 - פתח לעצמו עסק עצמאי (לא בבניה)		

* - אחד ממסיימי הקורס המתין להשמה במשך חמישה חודשים - עד תום הפרוייקט.

** - רק שניים מביניהם הועסקו בבניה עד תום הפרוייקט - שניהם הועסקו אצל אותו מעסיק, אשר העסיקם במסגרת ההכשרה המעשית של הקורס.

- אחד הועסק בבניה במשך ארבעה חודשים ועזב - מצא לעצמו מעסיק שאינו יודע על עברו.

- אחד התפטר מעבודתו לאחר ארבעה חודשים וניתק מגע עם מפעילי הפרוייקט.

יש לציין, ששבעה מבין משתתפי קורס הטפסנות השני (47%) סיימו את הקורס שנמשך חצי שנה ונשארו בפרוייקט עד תום התקופה הנסיונית.

ארבעה אסירים משוחררים שובצו בקורסים שונים של משרד העבודה: חשמל, צ.מ.ה., שרטוט אדריכלי וריתוך. שני האסירים המשוחררים שהשתתפו בקורס חשמל ובקורס צ.מ.ה. היו בקורס שנה והמשיכו בו גם בתום התקופה הנסיונית. הדבר נכון גם ביחס לאסיר המשוחרר שהשתתף בקורס של שרטוט אדריכלי במשך שמונה חודשים. האסיר המשוחרר שהיה בקורס ריתוך עזב את הקורס בחודש הראשון, מצא לעצמו עבודה לא במסגרת הפרוייקט. לאחר שבוע, חידש קשר עם רכז התעסוקה ושהה חמישה חודשים בהמתנה להשמה.

כפי שהוזכר בהתחלת הפרק השירות תוכנן באופן שיקטין את הסכויים של נשירת האסיר המשוחרר מקום העסקתו. לשם כך נקבעו קריטריונים מסויימים לקבלת אסיר משוחרר לפרוייקט ונערך ליווי תעסוקתי.

נבדקה האפשרות של קשר בין התמדת האסירים המשוחררים בתעסוקה ובין נתונים הקשורים לעברם התעסוקתי, הפלילי, ליוויים על ידי מתנדב והשתתפותם בקבוצת התמיכה. לשם כך נחלקה קבוצת האסירים המשוחררים שהועסקו לחמש קבוצות על פי מספר חודשי העסקה [1, 2, 3, 4-6, +6].

חשוב לציין שהמעקב אחר התמדת המועסקים נערכה רק ב-17 חודשי התקופה הנסיונית. כך, התמדתו של אסיר משוחרר ששובץ לתעסוקה בחודש האחרון של תקופת הגיוס נעה בתוך שבעת החודשים של המעקב המחקרי.

לא נמצא הבדל בין הקבוצות השונות בכל הנוגע לעכרם התעסוקתי ועכרם הפלילי. נמצא גם שלא היה הבדל בפרופיל האסירים המשוחררים שהועסקו בתקופות שונות של העסקה ובין פרופיל האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט לפני ששובצו להעסקה.

הקשר בין התמדה ובין ליווי תעסוקתי על ידי מתנדב לא נבדק מאחר ושירות המתנדבים לא פעל על פי התוכנית המקורית. גם המתנדבים שליווי אסירים משוחררים מועסקים ליוו אותם במשך כחודש במוצע ועיקר פעילותם היה בתמיכה נפשית באסיר המשוחרר ולא בתמיכה הנוגעת לתחום התעסוקתי.

קבוצת התמיכה - רק 21 מבין האסירים המשוחררים שהועסקו במסגרת הפרוייקט (26%) השתתפו בקבוצת התמיכה. נמצא שתקופת העסקתם של האסירים המשוחררים שהשתתפו בקבוצת התמיכה היתה ארוכה כחודשיים מתקופת העסקתם של האסירים המשוחררים שלא השתתפו בקבוצת התמיכה.

סיכום ודיון

הנסיונות הרבים של שירותי התקון בארץ ובעולם לשקם אסירים משוחררים הצביעו על כך ששיקום תעסוקתי יכול לסייע לירידה בסיכוייהם לחזור לעולם הפשע.

הרשות לשיקום האסיר הציעה שירות חדשני בארץ אשר התמקד בליווי האסיר המשוחרר בחודשים הראשונים להעסקתו. השירות הציע לבנות מערכת תמיכתית שתקל על השתלבותו של האסיר המשוחרר בתעסוקה:

ראשית, באמצעות העסקתו אצל "מעסיק ידיד". מעסיק היודע על עברו של האסיר המשוחרר ומוכן לשתף פעולה עם מפעילי השירות. האסיר המשוחרר מצידו לא חי בחרדה מתמדת מפני גילוי עברו או פיטורים בעקבות גילוי זה. גם הוא וגם המעסיק יודעים שיש להם למי לפנות במקרה הצורך.

שנית, באמצעות הפעלת שירות מתנדבים. מתנדבים הוכשרו לתמוך באסיר המשוחרר בתקופת העסקתו הראשונה. כל מתנדב מלווה אסיר משוחרר אחד עד חמישה. הליווי כולל פעולות מצד המתנדב במטרה להבטיח את התמדתו של האסיר המשוחרר במקום העבודה.

שלישית, הקמת קבוצת תמיכה בהנחיית פסיכולוג תעסוקתי. מטרת הקבוצה להעלות את הקשיים שכבניסת האסיר המשוחרר לעולם התעסוקה ולעבדם.

הפעלת השירות התלה בדצמבר 1993 בשני מרכזים: בירושלים ובתל אביב עבור אסירים משוחררים שגרים בירושלים, בית-שמש, תל אביב והסביבה.

תהליך הקמת מערכת השירות נמשך מעבר לזמן המתוכנן. החדרת חשיבות הליווי התעסוקתי בקרב הגורמים המטפלים בקהילה הצריכה פעילויות הסברה שונות שאת השלכותיהן ניתן היה לראות לקראת תום התקופה הנסיונית.

בניית מודל השירות החדשני נתקלה בקשיים במשך התקופה הנסיונית. כאמור, מתוכנן היה להקים מאגר של "מעסיקים ידידים" ומאגר של מתנדבים שיעמדו לרשות האסיר המשוחרר מיד עם הצטרפותו לפרוייקט.

הקמת מאגר "מעסיקים ידידים" לא היתה קלה והצריכה עבודה אינטנסיבית

ומאומצת מצד רכז התעסוקה ושירות התעסוקה. לאחר כחצי שנה מספר המשרות במאגר עלה על מספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה.

במשך ההפעלה הנסיונית התברר שהקמת "מאגר המעסיקים" אינה מבטיחה מקום עבודה זמין לאסיר משוחרר שמצטרף לפרוייקט. "המעסיקים הידידים" שנמצאו במאגר טענו במספר מקרים, שלא יכלו להמתין להפניית אסיר משוחרר לאיוש המשרה הפנוייה ולכן העסיקו עובדים אחרים.

גם בניית שירות המתנדבים ארכה זמן מעבר למשוער. שירות זה, שהיה אמור להיות החוליה המסייעת בליווי האסיר המשוחרר המועסק, כמעט ולא תיפקד. מספר מתנדבים נשרו מהשירות עוד לפני שלב הצמדתם לאסיר משוחרר מתאים. רק מחצית מהמתנדבים שהוכשרו לכך ליוו אסיר משוחרר, וזאת רק במשך חודש כממוצע.

מתקבל הרושם, שהמתנדבים אשר גילו נכונות ללוות אסיר משוחרר בתחילת דרכו בתעסוקה נרתעו כשיצאו לשטח. הם התקשו להתמודד עם סוג האוכלוסייה ועם התפקיד שלהם בפרוייקט והדבר קיבל ביטוי בפרישתם מהפרוייקט. תוסר התמדת המתנדבים מעלה את השאלה, האם ניתן בכלל לסמוך על שירות מתנדבים, או שמא רצוי שהליווי יעשה בתשלום וכך יש להניח שתהיה יותר מחוייבות מצד המלווים. שכן, התחלת ליווי והפסקתו עלולים לערער את בטחוננו האישי של האסיר המשוחרר ואת אמונו בכל מה שקשור לחברה הממוסדת.

הקמת קבוצת תמיכה בהנחיית פסיכולוג תעסוקתי במתכונת המתוכננת לקחה כשלושה חודשים במרכז בתל אביב וכחצי שנה במרכז בירושלים.

לא היתה היענות גבוהה מצד האסירים המשוחררים המועסקים להצטרף לקבוצת התמיכה בשני המרכזים. הם נתנו סיבות שונות לאי השתתפותם, כגון עבודה בשעות נוספות. פחות משליש מבין המעוסקים השתתפו בקבוצת התמיכה והם לא התמידו בה. קבוצת התמיכה בתל אביב כללה כחמישה אסירים משוחררים מועסקים בממוצע, ובירושלים - ארבעה בממוצע.

תהליך גיוס האסירים המשוחררים המתאימים לקבלת השירות אף הוא היה מורכב. חלק מהאסירים המשוחררים לא היה מוכן לייזע את המעסיק בדבר עברו לפני הכניסה לעבודה, חלקם לא ענה על הקריטריון הקובע בדבר הזמן

מאז השחרור וחלקם העדיף לקבל את הגמלה להבטחת הכנסה ולעבוד בעבודות מזדמנות.

מפעילי הפרוייקט החליטו להתייחס לשניים מבין קשיי הגיוס. הוחלט לא לשנות את הקריטריון הקובע שעל המעסיק לדעת על עברו של האסיר המשוחרר טרם העסקתו, כיוון שקריטריון זה מהווה מרכיב מהותי במודל השירות הנבדק בתקופה הנסיונית. אולם לגבי הקריטריון הקובע את התקופה שחלפה מאז השחרור, הוחלט להקים ועדת חריגים.

בתקופה הנסיונית הוגברה המודעות בקרב אנשי מקצוע לחשיבות שבהעסקת האסיר המשוחרר, ונוצר פתח לשיתוף פעולה ביניהם ובין מפעילי השירות.

שירות התעסוקה, שהיה שותף להפעלת השירות, הוכיח נכונות לסייע להצלחת השירות מעבר לסיוע שהתחייב בתוכנית.

בתקופה הנסיונית נעשו מאמצים רבים להפגיש בין שתי האוכלוסיות - האסירים המשוחררים והחברה הנורמטיבית - ולשלבם באמצעות עולם התעסוקה. המאמצים נערכו בחזיתות שונות ובאמצעות פעילויות שונות. מצד אחד היה נסיון לקרב את האסירים המשוחררים לחברה באמצעות ליווי תעסוקתי, הקניית הרגלי עבודה ובניית קבוצת תמיכה ומצד שני היה נסיון להתאים את המסגרת לאסירים המשוחררים באמצעות קורסים מיוחדים להם.

הרצוינאל מאחורי התאמת המסגרת התעסוקתית לאסירים המשוחררים באמצעות פתיחת קורס בניה מיוחד עבורם התבסס על מספר שיקולים. ראשית שבאופן זה ניתן לשלב מספר רב יותר של אסירים משוחררים; שנית, הקורס מהווה מסגרת תומכת למשתתפים הזקוקים אחד לשני כדי להתגבר על הקשיים שבהסתגלות לרוטינה תעסוקתית; שלישית, קל יותר במסגרת כזו ללוות את הקבוצה באמצעות מדריך שמטפל בקשיים ובבעיות בזמן נתון.

נמצאו מספר הבדלים באופן הפעלת הפרוייקט במרכז בתל אביב לעומת הפעלתו במרכז בירושלים.

א. נגלל מספרם הקטן של האסירים המשוחררים במרכז בירושלים לא ניתן היה לפתוח עבורם קבוצת הכשרה, כפי שנעשה עם המטופלים במרכז בתל אביב.

ב. מסיבה זו היה קשה לפתוח קבוצת תמיכה בירושלים. לבסוף הוחלט לפתוח קבוצת תמיכה עם ארבעה משתתפים במקום תמישה, המספר שנקבע כמינימלי.

ג. במרכז בירושלים היה נסיון לפתוח קבוצות מתנדבים. תחילה המפעילים לא עשו מאמצים לגייס מתנדבים כי לא היו מספיק מטופלים. חששם היה להכשיר מתנדבים שינשרו אחרי ההכשרה עקב העדר תעסוקה.

עם זאת, המצב במרכז בירושלים היה טוב יותר מאשר המצב במרכז בתל אביב בכל הנוגע לליווי אינטנסיבי של האסיר המשוחרר. עקב חוסר תפקוד שירות המתנדבים, נטל הליווי התעסוקתי נפל על רכז התעסוקה בכל מרכז. הרכז בירושלים היה צריך ללוות רק כעשרה מטופלים בממוצע, בעוד הרכז בתל אביב היה צריך ללוות 33 אסירים בממוצע.

אחת המטרות של מפעילי הפרוייקט היתה לנצל את הזמן הראשוני של יציאת האסיר מהכלא – השנה הראשונה – לצורך שיקומו באמצעות תעסוקה. לכן נקבע בתוכנית לשלב את האסיר המשוחרר בתעסוקה כבר בחודש הראשון. בפועל, כל אסיר משוחרר המתין בין חודשיים לשלושה חודשים בממוצע עד לשילובו במקום תעסוקה.

על פי הנתונים, רוב הנשירה של אסירים משוחררים לפני השמתם בתעסוקה התרחשה בחודשיים הראשונים להצטרפותם לפרוייקט. נתונים אלה מחזקים את התוכנית המקורית הקובעת שיש לרכז את מירב המאמצים לשבץ את האסיר המשוחרר בתעסוקה כבר בחודש הראשון לגיוסו. בחודש זה עדיין יש לאסיר המשוחרר מוטיבציה לעבוד, שאתה כדאי לנצל.

בבדיקת ההבדל בין פרופיל האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט לפני השמתם בתעסוקה ובין פרופיל אלו שהושמו בתעסוקה לא נמצא הבדל. רובם בשנות השלושים-ארבעים לחייהם, אינם נשואים וללא עבר תעסוקתי, בעלי רקע של מספר מאסרים בעיקר כגין עברות רכוש, סמים ואלימות.

רוב האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט לפני ששובצו לתעסוקה נתקו מגע עם המרכז או מצאו עבודה אצל אדם שלא ידע על עברם.

המשרות שהוצעו לאסירים המשוחררים בפרוייקט התאימו יותר לכישוריהם מאשר לציפיותיהם. יתכן, שזו אחת הסיבות לנשירתם מהפרוייקט בשיעור גבוה עוד בטרם שובצו לתעסוקה.

לא היה הנדל בסוג העבודה המבוקשת ותנאיה בין קבוצת האסירים המשוחררים שלא הועסקה במסגרת הפרוייקט ולבין הקבוצה שהועסקה בה, אך הקבוצה שהועסקה גלתה יותר אופטימיות באשר לסיכוייה להשיג את העבודה המבוקשת. הנתונים מצביעים על התאמה בין סוג העבודה המבוקשת ובין סוג העבודה שבה הועסקו בפועל. יתכן שהקבוצה שהועסקה גלתה יותר גמישות בדרישותיה ובנכונותה לעבוד, או שהאופטימיות של חברי הקבוצה באשר לסיכוייהם להשיג את העבודה המבוקשת העניקה להם יותר סבלנות ואורך רוח.

כדי להקטין את אחוז הנשירה של אסירים משוחררים בטרם שיבוצם ראוי לשקול מסגרת מתאימה עבור אסירים משוחררים בקהילה, מסגרת שבה ניתן יהיה לצמצם את הפער בין הציפיות ממקום העבודה ובין המצב הריאלי של מקומות העבודה הזמינים עבורם. עבור אוכלוסיית האסירים שעומדת לפני שחרור ניתן ליישם זאת במסגרת קורסי ההכנה לתעסוקה שמפעילה הרשות לשיקום האסיר ככלא.

כאמור, הפרוייקט פעל באופן חלקי בלבד על פי המודל המקורי שנקבע בתוכנית המקורית. מספר האסירים המשוחררים שגוייסו היה קטן מהמתוכנן. מצד אחד, לא התקבלו אסירים משוחררים שלא התאימו לקריטריונים ומצד שני, יתכן שאסירים משוחררים מתאימים העדיפו לא להשתמש בשירות זה מסיבות שונות. כגון: רצון לפתוח "דף חדש" תוך כדי ניתוק קשר עם כל מה שמזכיר את העבר העברייני ועוד.

בתוכנית זו החוליה העיקרית שמלווה את האסיר המשוחרר המועסק הינה חולית המתנדבים, שתפקידם לעמוד בקשר אינטנסיבי עם האסיר המשוחרר המועסק כדי להבטיח את התמדתו במקום העבודה, קשר הכולל גם את ליווי המעסיק.

בפועל, חוליית המתנדבים כמעט לא פעלה. גם מספר המתנדבים הקטן ששובץ לליווי אסירים משוחררים מועסקים פעל במשך כחודש בלבד. מספר מתנדבים לא הסכימו להיות בקשר עם המעסיק בטענה, שקשר כזה גורם להם להראות כ"שוטרים" בעיני האסירים המשוחררים ובכך נפגעים יחסי האמון ביניהם.

המעסיקים מצדם העדיפו להיות בקשר עם רכזי התעסוקה (ולא עם המתנדבים), עליכם סמכו, כיוון שזה היה הקשר הראשוני שלהם.

הליווי באמצעות קבוצת התמיכה נוצל רק על ידי חלק קטן מאוד מקבוצת האסירים המשוחררים שהועסקה. למעשה, עיקר הליווי התעסוקתי נעשה על ידי רכזי התעסוקה, שלהם היו מספר תפקידים במסגרת הפרוייקט. העומס הרב שהוטל על רכזי התעסוקה הקשה עליהם את הליווי התעסוקתי באופן אינטנסיבי. בירושלים היה להם קל יותר, כיוון שמספר המטופלים היה קטן. בתל אביב, עקב מספר רב של אסירים משוחררים, לא התאפשר לרכז להעניק ליווי תעסוקתי כראוי, אלא רק ליווי "תגובתי" כאשר הגיעה "קריאה" מצד המעסיק הידיד או מצד האסיר המשוחרר המועסק.

על מנת לאתר את הגורמים להתמדת האסירים המשוחררים במקומות עבודתם במשך התקופה הנבדקת, נחלקו המועסקים לקבוצות שונות על פי תקופת העסקתם. לא נמצא הבדל בין הקבוצות השונות בכל הנוגע לעברם התעסוקתי או עברם הפלילי.

כיוון שהליווי התעסוקתי לא פעל כמתוכנן, הקשר בינו לבין התמדה בעבודה לא ניתן למדידה. כל אחת מהקבוצות שהועסקו היתה בקשר מסויים עם רכז התעסוקה. עם זאת, נמצא שהמשתתפים בקבוצת התמיכה התמידו בחודשיים יותר מאשר אלו שלא השתתפו בקבוצה זו.

למרות הקשיים הרבים שבהחדרת שירות חדשני לאוכלוסיית האסירים המשוחררים בקרב הקהילה, יש לציין את ההישגים הראשוניים של מפעילי השירות, כגון: שיתוף הפעולה עם שירות התעסוקה ועם גורמים טיפוליים שונים בקהילה.

בנוסף, למעלה ממחצית מהאסירים המשוחררים שהשתתפו בפרוייקט - 82 במספר - שובצו לתעסוקה והועסקו במשך עשרה חודשים במוצע במרכז בתל אביב וחמישה חודשים, במרכז בירושלים. זהו הישג נכבד לאוכלוסייה שבעלת דימוי עצמי נמוך באשר ליכולת השתלבותה בחברה הנורמטיבית. אוכלוסייה זו יכולה לשמש כקבוצת התייחסות כדי לעודד אסירים משוחררים נוספים לצאת מעולם הפשיעה ולהשתלב במסגרת תעסוקתית בקהילה.

חשוב גם לציין, שכל עוד האסיר המשוחרר נמצא בטיפול במסגרת הפרוייקט, אם כמועסק ואם כממתין להשמה תעסוקתית, הוא נקי מסמים ובעל מוטיבציה לשנות את דרכיו. כל אסיר משוחרר שהיה בטיפול במרכז בירושלים שהה כפרוייקט כשלושה חודשים בממוצע ואילו במרכז בתל אביב כחצי שנה בממוצע.

הפעלת הפרוייקט באופן חלקי מהמתוכנן ותקופת המעקב הקצרה יחסית אחר המועסקים אינן מאפשרות להתייחס למידת השגת מטרות הפרוייקט.

עם זאת, ניתן לראות את הניצנים של כניסת השירות לתודעת ארגונים טיפוליים בקהילה ולתודעת האסירים המשוחררים שבעבורם נבנה השירות.

ה מ ל צ ו ת

הממצאים מעידים על קושי בהפעלת השירות על פי המודל הנסיוני שהוצע. לא ברור אם המודל אינו ניתן ליישום או שמא תקופת הנסוי קצרה מדי ליישם את המודל. לכן, ההמלצות מתייחסות לאופן הפעלת השירות בייחס למודל שהוצע בתוכנית המקורית והצעות להפעלת המודל עם שינויים מסויימים.

1. יש לנסות להפעיל שירות זה בצמוד למודל זה שהוצג בתוכנית המקורית בכל אחד מהמרכזים שהופעלו כדי לבדוק את יעילותו.

5. חשוב לנסות לצמצם את הפער בין תפיסת האסיר המשוחרר את סוגי העבודה המתאימה לו ובין סוגי העבודה שהוא מבקש ולחזק את ידו בדבר יכולתו לצאת מעולם הפשע באמצעות השתלבותו בתעסוקה. בכך ניתן למנוע את האכזבה והיאוש מהכשלון שבמציאת העבודה המבוקשת העלולים להחזיר את האסיר המשוחרר לפשע.

6. כדאי לנסות להפעיל את שירות הליווי התעסוקתי בתשלום במקום באמצעות מתנדבים. אולי באמצעות סטודנטים, ששירותם יקנה להם מלגה או יהווה הכשרה מקצועית; וזאת, כדי להבטיח שלא ינשרו בתקופת הליווי.

7. יש מקום לשקול בדיקה אם אכן ידיעת המעסיק על עברו של האסיר המשוחרר תורמת להתמדתו במקום העבודה. ניתן לעשות זאת על ידי חלוקת המעסיקים לשתי קבוצות: מעסיקים שלא ידעו דבר על עברו של האסיר המשוחרר ומעסיקים שידעו על עברו לאחר תקופת זמן מסויימת של העסקה.

8. יש לפתוח את השירות לכל אסיר משוחרר המעוניין להצטרף, לחלק את המועמדים לקבוצות על פי עברם הפלילי, הזמן שעבר מאז הגמילה מסמים ועוד, ובכך לנסות לאתר את התנאים האופטימליים לשיקום תעסוקתי.

בבליוגרפיה

- אופנבכנר א. (1989): שיקום האסיר בשיקום אסירים בקהילה, המכון לקרימינולוגיה, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- אליצור ד., תעסוקת אסירים: עמדות וערכי עבודה ב:עבריינות וסטיה חברתית, כרך י' תשמ"ב-1982, המחלקה לקרימינולוגיה, אוניברסיטת בר אילן.
- אמיר מ. דרובני ש. (1993): ההוסטלים של הרשות לשיקום האסיר כאמצעי לשיקום אסירים משוחררים, הרשות לשיקום האסיר, עמ' 6.
- גבע רות (1992): אסטרטגיות במניעת פשיעה: שיטות, ישום והערכה, גרפ-פרס בע"מ, ירושלים.
- הופמן א. (1985א): שיקום אסירים, הדים.
- הופמן א. (1987): קוים לפעילות הרשות לשיקום האסיר בשנת התקציב 1987.
- הופמן א. (1994): קוים לפעילות הרשות לשיקום האסיר בשנת התקציב 1994.
- ינון י., וטננבאום א. (1974): עמדות מעבדים לגבי העסקת עבריינים לשעבר, מגמות כ, 1.
- צור מ. (1982): בשיקום אסירים בקהילה, המכון לקרימינולוגיה, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית, ירושלים, 1989.
- רהב ג. (1982): על אבטלה ועבריינות, עבריינות וסטיה חברתית, כרך ג', חוברת 3-4.
- שוהם ג. ושביט ג. (1990): עבירות ועונשים, מבוא לפנולוגיה, הוצאת עם עובד בע"מ, תל אביב.

שפירא (1986): במאמרו של אופננבר, שיקום האסיר, בשיקום אסירים
בקהילה, המכון לקרימינולוגיה, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית,
ירושלים.

Bailey, W.C. (1966): "Correctional Outcome: an Evaluation of 100 Reports". Journal of Criminal Law, Crimin. of Political Science 57, 153-160.

Barr, H. (1971): Volunteers in Prison After Care. London.

Glaser, D. (1964): The Effectiveness of a Prison and Parole System. Bobbs-Merrill, Indianapolis.

Davies, M. (1974): Prisoners of Society - Attitudes and After-care. London.

Freeman, R.B. (1983): "Crime and Unemployment" in Crime and Public Policy, Wilson, J.Q. ed., Institute for Contemporary Studies.

Holdorn, J. (1975): "Case-work with Short-term Prisoners" in HMSO: Some Male Offenders' Problems. Home Office Research Studies, London.

Johnson, E.H. Prison Industry. In Carter, R.M., Glaser, D. and Wilkin, L. (eds), Correctional Institutions. 2nd ed., Philadelphia, S.B. Lippincott, 1977..

Kassebaum, Gene, Ward, David and Wilner, Daniel (1971): Prison Treatment and Parole Survival: An Empirical Assessment. Wiley, New York.

Mair, G. (1991), "What Works - Nothing or Everything? Measuring the Effectiveness of Sentences", Research Bulletin, H.O. Research and Statistics Dept., 30, pp.3-8.

Martinson, R. (1974): "What Works - Questions and Answers About Prison Reform", The Public Interest 35, pp. 22-54.

Mounsey, S.C. (1974), "Resistance to the Use of Volunteers in a Probation Setting - Some Practical Issues Discussed". Canadian Journal of Criminology and Correction. 15.1

Priestly, P. et al (1984): Social Skills in Prison and the Community - Problem-solving for Offenders. London.

Rossi, P.H., Berk, R.A. and Lenihan, K.J.(1980): Money, Work and Crime, Academic Press, Inc., pp. 171-193, 205-283.

Sciol Jr., F.P. & Cook, T.J. (1976) "How Effective are Volunteers?" Crime and Delinquency 22.

Sechrest, L. et al (1979), The Rehabilitation of Criminal Offenders - Problems and Prospects. National Research Council, Washington.

Soothill, K. (1974): The Prisoners' Release, A Study of the Employment of Ex-Prisoners, Clark, Doble and Brendon, Ltd., Plymouth.

Stambul, H,B, et al (1977): Doing Crime: Working Notes, Santa Monica, CA, Rand Corporation.

Waller, I (1974): Man Released from Prison, Toronto.

Witte, A.D.(1980): "Estimating the Economic Model of Crime with Individual Data", Quarterly Journal of Economics 94, pp. 55-84.

נספחים

א. לוחות

ב. כלי מחקר

א. לוחות

לוח מס. 1: מספר האסירים המשוחררים, לפי קבוצות גיל ומרכז

המרכז	סך הכל	25-18	30-26	35-31	40-36	40+	אין תשובה
ירושלים	54	4	19	12	8	8	3
	100%	7%	35%	22%	15%	15%	6%
תל אביב	98	13	29	23	13	15	5
	100%	13%	30%	23%	13%	15%	5%
סך הכל	152	17	48	35	21	23	8
	100%	11%	32%	23%	14%	15%	5%

לוח מס. 2: מספר האסירים המשוחררים, לפי מצב משפחתי ומרכז

המרכז	סך הכל	רווק	נשוי	נפרד	גרוש	אלמן	לא ידוע
ירושלים	54	26	14	1	9	1	3
	100%	48%	26%	2%	17%	2%	5%
תל אביב	98	46	28	1	16	2	5
	100%	49%	28%	1%	16%	2%	5%
סך הכל	152	72	42	2	25	3	8
	100%	48%	28%	1%	16%	2%	5%

לוח מס. 3: מספר האסירים המשוחררים, לפי מספר ילדים ומרכז

המרכז	סך הכל	0	1	2	3	4	5	לא ידוע
		מספר ילדים						
ירושלים	54	28	3	9	6	3	2	3
	100%	52%	6%	17%	11%	5%	4%	5%
תל אביב	98	48	20	9	10	4	2	5
	100%	49%	20%	9%	10%	4%	1%	5%
סך הכל	152	76	23	18	16	7	4	8
	100%	50%	15%	12%	10%	5%	3%	5%

לוח מס. 4: מספר האסירים המשוחררים, לפי השכלה ומרכז

המרכז	סך הכל	אין השכלה	יסודית	תיכונית חלקית	תיכונית מלאה	על תיכונית	אין תשובה
ירושלים	54 100%	4 7%	14 26%	26 48%	6 11%	1 2%	3 6%
תל אביב	98 100%	8 8%	36 37%	37 38%	8 8%	4 4%	5 5%
סך הכל	152 100%	12 8%	50 33%	63 42%	14 9%	5 3%	8 5%

לוח מס. 5: מספר האסירים המשוחררים, לפי מספר המאסרים והמרכז

המרכז	סך הכל	1	2	3	4+	אין תשובה
ירושלים	54 100%	13 24%	11 20%	9 17%	18 34%	3 5%
תל אביב	98 100%	23 24%	10 10%	19 19%	41 42%	5 5%
סך הכל	152 100%	36 24%	21 14%	28 18%	59 39%	8 5%

לוח מס. 6: מספר האסירים המשוחררים, לפי סך הכל שנות המאסר והמרכז

המרכז	סך הכל	עד שנה	2-1	4-3	6-5	6+	אין תשובה
ירושלים	54 100%	6 11%	6 11%	13 24%	10 19%	16 30%	3 5%
תל אביב	98 100%	6 6%	16 16%	20 21%	18 18%	33 34%	5 5%
סך הכל	152 100%	12 8%	22 14%	33 22%	28 19%	49 32%	8 5%

לוח מס. 7: מספר האסירים המשותררים, לפי מספר התודשים שהם גמולים
מסמים והמרכז

המרכז	סך הכל	חודש	3-2	5-4	מעל חצי שנה	מעל שנה	אין תשובה
ירושלים	41	6	4	13	4	11	3
	100%	15%	10%	31%	10%	27%	7%
תל אביב	848	12	17	45	1	4	5
	100%	14%	20%	54%	1%	5%	6%
סך הכל	125	18	21	58	5	15	8
	100%	14%	17%	47%	4%	12%	6%

לוח מס. 8: התפלגות העבירות שבהם הואשמו האסירים המשותררים, לפי סוג
העבירה והמרכז

המרכז	סך הכל	רכוש	סמים	אלימות	שוד	מרמה	סתיטה	עבירות מין	רצח
ירושלים	115	39	29	24	7	5	5	5	1
	100%	34%	26%	21%	6%	4%	4%	4%	1%
תל אביב	250	98	70	61	5	12	1	2	1
	100%	39%	28%	25%	2%	5%	-	1%	-
סך הכל	365	137	99	85	12	17	6	7	2
	100%	38%	27%	23%	3%	5%	2%	2%	-

לוח מס. 9: מספר האסירים המשותררים, לפי התקופה שעברה מאז שחרורם והמרכז

המרכז	סך הכל	חודש	3-2	5-4	7-6	9-8	12-10	אין תשובה
ירושלים	54	25	8	5	1	6	6	3
	100%	46%	15%	9%	2%	11%	11%	6%
תל אביב	98	40	11	8	8	9	17	5
	100%	41%	11%	8%	8%	9%	18%	5%
סך הכל	152	65	19	13	12	15	23	8
	100%	43%	12%	8%	7%	10%	15%	5%

לוח מס. 10: התפלגות הקשיים* שהאסירים המשוחררים צופים שיתקבלו בהם במסגרת העבודה, לפי מרכז

המרכז	סך הכל	להגיע בזמן לעבודה	לקבל מרות ויחס המעביד	להתמודד עם הסטיגמות	התמדה	אין תשובה
ירושלים	71 100%	27 38%	31 44%	1 1%	2 3%	10 14%
תל אביב	92 100%	9 10%	31 34%	20 22%	8 8%	24 26%
סך הכל	163 100%	36 22%	62 38%	21 13%	10 6%	34 21%

* חנתונים בלוח מתייחסים לתשובות של האסירים המשוחררים. מאחר וניתן היה לענות יותר מתשובה אחת, מספר התשובות עולה על מספר האסירים.

לוח מס. 11: התפלגות המעסיקים, לפי סוג העסק

סוג העסק	מס. מעסיקים
חברה (לבנייה, להובלות וכו')	24 27%
מפעל	21 24%
בית מלאכה (נגריה, כרכיה וכו')	17 19%
חנוות/מסעדה	8 9%
אחר (עיריה, תחנת דלק וכו')	7 8%
סך הכל	88 100%

לוח מס. 12: מספר המשרות המוצעות, לפי סוג משרה, לפי מרכז

המרכז	סך הכל	עבודות בניין	בלתי מקצועי	עבודות ייצור	נגרות	מסגרות	גינון	נהיגה	אחר
ירושלים	45	15	5	10	3	3	2	4	3
	100%	33%	11%	22%	7%	7%	4%	9%	7%
תל אביב	102	22	21	13	14	10	9	7	6
	100%	21%	20%	13%	14%	10%	9%	7%	6%
סך הכל	147	37	26	23	17	13	11	11	9
	100%	25%	18%	16%	12%	9%	7%	7%	6%

לוח מס. 13: זירוג סיבות המעסיקים להעסיק אסיר משוחרר, לפי מידת נכונות הסיבה

הסיבה	סך הכל	נכון מאוד	נכון	לא כל כך נכון	לא רלוונטי	אין תשובה
א. חשוב לתת אפשרות לאסיר משוחרר	88	33	23	0	0	32
	100%	38%	26%	0	0	36%
ב. האסיר המשוחרר אינו שונה מעובד אחר	88	25	19	10	0	34
	100%	28%	21%	13%	0	38%
ג. עובד הרשות שכנע אותי	88	6	22	13	10	37
	100%	7%	25%	15%	11%	42%
ד. הובטחה לי עזרה במקרה הצורך	88	9	34	5	4	36
	100%	10%	39%	6%	4%	41%
ה. העסקתו עולה לי פחות מעובד אחר	88	0	2	21	25	40
	100%	0	2%	24%	28%	45%

לוח מס. 14: מספר המעסיקים, לפי סוג המידע שהיו מעוניינים לקבל על האסיר המשוחרר לפני העסקתו על ידם

מספר המעסיקים	סוג המידע המבוקש
25 50%	עבר פלילי
9 18%	שימוש בסמים
6 12%	בעיות מיוחדות
6 12%	רצוי לקבל מידע, אך לא הכרחי
4 8%	כל מידע אפשרי
50 100%	סך הכל

לוח מס. 15: מספר האסירים המשוחררים עפ"י סוג העבודה המבוקשת*

סוג העבודה	מספר האסירים	המשוחררים
סך הכל	144	100%
כל העבודה	38	26%
עבודה מקצועית כלשהי	55	38%
מכונאי הכב	24	17%
ניהול, שיווק	8	6%
ייצור	3	2%
* אין תשובה	16	11%

* מתייחס רק לאסירים המשוחררים שמילאו שאלון.

לוח מס. 16: מידת החשיבות שהאסיר המשוחרר רואה בכל אחד מהקריטריונים
בבחירת עבודה*

דרגת החשיבות	משרה מלאה	עבודה מעניינת	שכר גבוה	עצמאות כעבודה	שעות עבודה גמישות	עבודה מקצועית
חשוב מאוד	89 62%	72 50%	60 42%	56 39%	33 23%	56 39%
חשוב	17 12%	30 21%	44 31%	31 22%	42 29%	19 13%
לא כ"כ חשוב	3 2%	6 4%	5 3%	15 10%	32 22%	25 17%
אין תשובה	35 24%	36 25%	35 24%	42 29%	37 26%	44 31%
סה"כ	144 100%	144 100%	144 100%	144 100%	144 100%	144 100%

* מתייחס רק לאסירים משוחררים שמלאו שאלון.

לוח מס. 17: מספר האסירים המשוחררים לפי דרגת יכולת הסתגלותם במסגרת תעסוקתית*

דרגת היכולת	סך הכל	גבוהה מאוד	גבוהה	לא כל כך גבוהה	אין תשובה
מספר	144	17	64	41	22
אחוז	100%	12%	45%	28%	15%

* מתייחס רק לאסירים משוחררים שעבורם מולא שאלון.

לוח מס. 18: מספר האסירים המשוחררים שטופלו בכל חודש בכל מרכז, לפי מצב תעסוקתם

החודש בשנה	סה"כ בפרוייקט	ירושלים			תל-אביב	
		סה"כ	מועסקים	בטיפול	מועסקים	בטיפול
12/93	23	2	---	2	18	3
1/94	29	7	2	5	18	4
2/94	27	5	2	3	17	4
3/94	32	9	2	7	17	6
4/94	35	10	2	8	20	5
5/94	39	13	3	10	20	6
6/94	38	8	3	5	19	11
7/94	48	13	4	9	28	7
8/94	55	13	2	11	30	12
9/94	50	12	2	10	26	12
10/94	54	15	3	12	32	7
11/94	55	13	6	7	39	3
12/94	53	11	6	5	37	5
1/95	50	10	7	3	35	5
2/95	48	10	7	3	35	3
3/95	48	10	7	3	35	3
4/95	48	10	6	4	34	4

לוח מס. 19: מספר האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט לפני ששובצו לתעסוקה במרכז בירושלים, לפי מספר חודשי טיפול

מספר חודשי הטיפול	סך הכל	בחודש הראשון	בחודש השני	בחודש השלישי	בחודש הרביעי ויותר
מספר	40	22	7	5	6
אחוז	100%	55%	18%	12%	15%

לוח מס. 20: מספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה ומספר המשרות הפנויות במאגר המעסיקים הידידים במרכז בירושלים, לפי חודש

מספר המשרות הפנויות	מספר האסירים המשוחררים שבהמתנה	החודש בשנה
0	2	12/93
1	5	1/94
1	3	2/94
1	7	3/94
3	8	4/94
3	10	5/94
4	5	6/94
4	9	7/94
10	11	8/94
16	10	9/94
16	12	10/94
17	7	11/94
18	5	12/94
18	3	1/95
16	3	2/95
17	3	3/95
19	4	4/95

לוח מס. 21: הסיבות לנשירת האסירים המשוחררים שלא הועסקו במסגרת הפרוייקט במרכז ירושלים, לפי מספר חודשי הטיפול בהם במרכז

סיבת הנשירה	סך הכל	ניתוק מגע	מצא עבודה ללא מעסיק ידיד	חזר לסם	פתח עסק עצמאי	אחר
חודש אחד	22 100%	15 68%	5 23%	1 5%	--	1 4%
חודשיים	7 100%	2 29%	3 42%	2 29%	--	--
שלושה חודשים	5 100%	1 20%	2 40%	--	1 20%	1 20%
ארבעה חודשים ויותר	6 100%	--	2 34%	2 33%	2 33%	--
סך הכל	40 100%	18 45%	12 30%	5 13%	3 7%	2 5%

לוח מס. 22: מספר האסירים המשוחררים שנשרו מהפרוייקט לפני ששובצו לתעסוקה במרכז בתל אביב, לפי מספר חודשי טיפול

מספר חודשי הטיפול	סך הכל	בחודש הראשון	בחודש השני	בחודש השלישי	בחודש הרביעי ויותר
מספר	30	11	11	5	3
אחוז	100%	37%	37%	16%	10%

לוח מס. 23: מספר האסירים המשוחררים שהמתינו להשמה ומספר המשרות
 הפנויות במאגר המעסיקינו הידידים במרכז בתל אביב, לפי חודש

מספר המשרות הפנויות	מספר האסירים המשוחררים שבהמתנה	החודש בשנה
6	3	12/93
8	4	1/94
11	4	2/94
15	6	3/94
14	5	4/94
17	6	5/94
18	11	6/94
23	7	7/94
43	12	8/94
48	12	9/94
65	7	10/94
72	3	11/94
80	5	12/94
81	5	1/95
83	3	2/95
83	3	3/95
81	4	4/95

לוח מס. 24: הסיבות לנשירת האסירים המשוחררים שלא הועסקו במסגרת הפרוייקט במרכז בתל-אניב, לפי מספר חודשי שהותם במרכז

סיבת הנשירה	סך הכל	ניתק מגע	מצא עבודה ללא מעסיק ידיד	חזר לסם	פתח עסק עצמאי	אחר
חודש אחד	11 100%	5 46%	3 27%	1 9%	--	2 18%
חודשיים	11 100%	8 73%	2 18%	1 9%	--	--
שלושה חודשים	5 100%	3 60%	--	2 40%	--	--
ארבעה חודשים ויותר	3 100%	3 100%	--	--	--	--
סך הכל	30 100%	19 63%	5 17%	4 13%	--	2 7%

לוח מס. 25: הסיכויים שהאסירים המשוחררים ראו בהשגת עבודה במרכז בירושלים, לפי קבוצה

קבוצה	אסירים משוחררים שהועסקו	אסירים משוחררים שלא הועסקו
סך הכל	14 100%	40 100%
סיכויים טובים	7 50%	11 37%
סיכויים מסויימים	6 43%	16 40%
אין תשובה	1 7%	13 33%

לוח מס. 26: מספר האסירים המשוחררים שהועסקו במרכז בירושלים
לפי מספר חודשי ההעסקה

שישה חודשים ויותר	חמישה חודשים	ארבעה חודשים	שלושה חודשים	חודשיים	חודש	סך הכל
6	1	--	2	2	3	14
44%	7%		14%	14%	21%	100%

לוח מס. 27: מספר האסירים המשוחררים שהועסקו במרכז בתל אביב, לפי
מספר חודשי ההעסקה

שנה ויותר	11-7 חודשים	6-4 חודשים	עד 3 חודשים	סך הכל
17	22	3	26	68
25%	32%	4%	39%	100%

ב. כלי המחקר

ה מ ו ס ד ל ב י ט ו ח ל א ו מ י
מינהל המחקר והתכנון

טופס קבלה לאסיר המשוחרר
מאיזור: 1. ירושלים 2. תל אביב - גברים/נשים

א. פרטים אישיים

1. שם משפחה: _____ 2. שם פרטי: _____ ת.ז.: _____

2. תאריך לידה: ____/____/____

3. ארץ מוצא האב: _____

4. מצב משפחתי: 1. רווק/ה 2. גרוש/ה 3. נשוי/אה 4. נפרד/ת 5. אלמן/ה 6. אחר: _____

5. מספר הילדים שלך: _____

6. תאריך שחרור: ____/____/____

כתובת לאחר השחרור/הנוכחית (למי שכבר משוחרר):

ישוב	רחוב	מס. בית	מיקוד	טלפון
_____	_____	_____	_____	_____

7. האם כתובת זו היא: א. בשכירות. למשך: _____ ב. בבעלותך ג. עמידר ד. אחר: _____

8. סטטוס נוכחי: 1. אסיר לפני שחרור [ציון תאריך שחרור] 2. אסיר משוחרר [ציון תאריך שחרור] 3. תחת פיקוח קצין מבחן כן/לא [פרט: שם קצין המבחן, כתובת, טלפון] 4. אחר: _____

ב. השכלה

1. סך הכל שנות לימוד: _____

2. תעודה: 1. אין תעודה 2. גמר 3. תעודת מקצוע, פרט: _____ 4. אחר: _____

ג. שירות צבאי

1. שירות צבאי
 1. מלא
 2. חלקי
 3. לא שירת כלל [עבור לחלק ד']
2. האם ישב/ה בכלא צבאי? 1. כן 2. לא [עבור לחלק ד']
3. אם כן, כמה זמן בסה"כ? _____

ד. היסטורית פשיעה

1. מאסרים וקשר עם גורמים טיפוליים [להתחיל מהמאסר האחרון]

סוג העבירה		שם בית הכלא/ מוסד חסות	תקופה (שנים)	
פירוט	קוד עבירות*			
				1
				2
				3
				4
				5
				6
				7
				8
				9
				10

* קוד עבירות: 1. סמים 2. רכוש 3. אלימות 4. אחר

ה. שימוש בסמים

1. שימוש בסמים בעבר: 1. כן 2. לא [עבור לחלק ו']
2. סמן בעיגול את הסמים שהשתמשת בהם בעבר:
 1. חשיש 2. אדולן 3. הרואין 4. קוק פרסי
 5. אלכוהול 6. אחר: _____

3. הפעם האחרונה של שימוש בסם היתה לפני: 1. פחות מחודש
 2. חודש
 3. 2-3 חודשים
 4. יותר משלושה חודשים

4. סוג הסם: _____ אופן השימוש: _____

5. טיפול הגמילה האחרון [פרט: סוג הטיפול, היכן, זמן]

6. בדיקת שתן אחרונה נערכה בתאריך: ____/____/____

7. תוצאות הבדיקה: _____

1. היסטוריה תעסוקתית

1. היסטוריה תעסוקתית [להתחיל מהעיסוק האחרון

הסיבה לעזיבה	התפקיד	מקום העבודה	התקופה (חודש ושנה) התחלה וסוף
פירוט	פירוט	שם	
			1
			2
			3
			4
			5

2. שאלות לאסיר המשוחרר

1. כמה היית מעוניין לעבוד [לדוגמה: מקצועית, פיסית, מספר שעות ועוד]?

2. מהם לדעתך הסיכויים להשיג עבודה זו?

1. סיכויים טובים
 2. סיכויים מסויימים
 3. אין סיכויים

3. באילו קשיים אתה מצפה שתתקל במסגרת העבודה [לדוגמה: לקום בבוקר, יחס המעביד ועוד]?

4. במה אתה חושב שנוכל לעזור לך כדי להתגבר על הקשיים שציינת?

5. האם הדברים הבאים חשובים לך להחליט לקבל עבודה שמציעים לך?

חשוב מאוד	חשוב	לא כל כך חשוב	כלל לא חשוב	
1	2	3	4	א. משרה מלאה
1	2	3	4	ב. עבודה מעניינת
1	2	3	4	ג. שכר גבוה
1	2	3	4	ד. משרה חלקית
1	2	3	4	ה. עצמאות בעבודה
1	2	3	4	ו. שעות עבודה גמישות
1	2	3	4	ז. עבודה מקצועית
1	2	3	4	ח. אחר, פרט: _____

6. איך לדעתך הסתדר במקום העבודה בתחומים הבאים?

קל מאוד	קל	קשה	קשה מאוד	
1	2	3	4	א. החברים לעבודה
1	2	3	4	ב. הממונה עליך
1	2	3	4	ג. להתמיד בעבודה
1	2	3	4	ד. לקבל הוראות
1	2	3	4	ה. להגיע בזמן לעבודה
1	2	3	4	ו. לעשות את כל המוטל עליך
1	2	3	4	ז. השגרה בעבודה
1	2	3	4	ח. אחר: _____

7. האם יש לך מגבלה רפואית כלשהי?

1. לא

2. כן, פרט את המגבלה/ות:

הערכה מקצועית

1. יכולתו/ה האישית של האסיר/ה המשוחרר/ת להסתגל למסגרת תעסוקתית:

1. גבוהה מאוד
2. גבוהה
3. לא כל כך גבוהה
4. אחר:

2. לאסיר/ה המשוחרר/ת כלים/כישורים הדרושים מעובד:

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מספקת
4. אחר:

3. האסיר/ה המשוחרר/ת זקוק להכשרה מקצועית לפני שיבוצו לעבודה:

1. לא
2. כן, פרט:

4. סוג העבודה המתאימה לאסיר/ה המשוחרר/ת:

תאריך הצטרפות האסיר המשוחרר לפרוייקט: ____/____/____

תאריך מילוי השאלון: ____/____/____

תפקיד ממלא השאלון: _____

חתימת ממלא השאלון: _____

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

שאלון למתנדב

1. איזור: 1. ירושלים 2. תל אביב - גברים/נשים

2. שם פרטי: _____ שם משפחה: _____

3. מין: 1. זכר 2. נקבה
כתובת: _____
טלפון: _____/_____

4. תאריך לידה: ____/____/____

5. מצב משפחתי: 1. רווק
2. נשוי
3. גרוש
4. אלמן

6. מספר ילדים: _____

7. גיל הילד הקטן: _____

8. שנות לימוד: _____

9. הכשרה: _____

10. המקצוע הנוכחי: _____

11. נסיון התנדבותי בעבר: _____

12. האם היה לך בעבר נסיון עבודה עם עוברי חוק? פרט: _____

13. כיצד נודע לך על הפרוייקט?

14. אלו תפקידים אתה רואה עצמך ממלא במסגרת הפרוייקט? פרט:

15. באלו קשיים אתה צופה שתתקל במילוי תפקידך כמתנדב בפרוייקט (לדוגמה: שעות עבודה, מרחק ממקום עבודה ועוד)?

16. איזו עזרה אתה מצפה לקבל ממפעילי הפרוייקט לצורך מילוי תפקידך על הצד הטוב ביותר? פרט:

17. לאיזו תקופה אתה מתחייב להתנדב בפרוייקט?

18. מה היתה החשיבות של כל אחד מהדברים הבאים להחלטתך להצטרף לפרוייקט?

כלל לא חשוב	לא כל כך חשוב	חשוב	חשוב מאוד	
4	3	2	1	א. לתרום לאחר
4	3	2	1	ב. לתרום לחברה
4	3	2	1	ג. הרגשת סיפוק
4	3	2	1	ד. לעזור לאסיר המשוחרר
4	3	2	1	ה. להכיר "עולם אחר"
4	3	2	1	ו. יש לי את הכישורים לתפקיד
4	3	2	1	ז. אחר:

19. האם ישנה דברים נוספים שתרמו להחלטתן להצטרף לפרוייקט?

הערות:

תאריך מילוי השאלון: ___/___/___
חתימה: _____

תודה על שיתוף הפעולה!

ה מ ו ס ד ל ב י ט ו ח ל א ו מ י
מינהל המחקר והתכנון

שאלון למועמד ל"מעסיק ידיד"

1.	שם המעסיק: _____
2.	שם מקום העבודה: _____
3.	כתובת מקום העבודה: _____
	ישוב _____ רחוב _____ מיקוד _____ טלפון _____
4.	תפקיד המעסיק במקום העבודה: _____
5.	מספר המשרות המוצעות: _____
6.	המשרה מיועדת לגבר/אשה
7.	תיאור המשרה המוצעת [לפרט כל משרה בנפרד] _____ _____ _____ _____
8.	היקף המשרה המוצעת: 1. משרה מלאה 2. משרה חלקית 3. משרה חלקית עם אפשרות להגדלת היקפה 4. לפי שעות
9.	האם המשרה המוצעת מחייבת הכשרה מסויימת? 1. לא 2. כן, הכשרה קודמת בתחום: _____
10.	כיצד נודע לך על הפרוייקט? _____ _____
11.	עד כמה אתה מעוניין להעסיק אסיר משוחרר? 1. מעוניין מאוד 2. מעוניין 3. לא כל כך מעוניין

12. הסיבות להחלטתך להעסיק אסיר משוחרר:

לא רלוונטי	לא כל כך נכון	נכון	נכון מאוד	
4	3	2	1	א. אסיר משוחרר אינו שונה מעובד אחר
4	3	2	1	ב. חשוב לתת אפשרות לאסיר משוחרר
4	3	2	1	ג. עובד/ת הרשות שכנע אותי
4	3	2	1	ד. העסקתו עולה לי פחות מעובד אחר
4	3	2	1	ה. הובטחה לי עזרה במקרה הצורך
4	3	2	1	ו. אחר:

13. האם היית מעוניין לקבל נתונים נוספים על האסיר המשוחרר שיעבוד אצלך מעבר לנתונים שאתה מקבל על כל עובד חדש? פרט:

14. האם אתה צופה קשיים מסויימים בהעסקתך את האסיר המשוחרר?

15. כיצד לדעתך ניתן להתגבר על קשיים אלה?

16. כמה לדעתך יכולה הרשות לעזור כדי להתגבר על קשיים אלה?

17. מהו הקשר שהיית מעוניין שיהיה בינך ובין הרשות? [פרט סוג הקשר, אופן הקשר, תדירות וכו']

19. הערות [כולל: הצעות, בקשות וכו']:

תודה על שיתוף הפעולה!

שם ממלא השאלון: _____

תאריך: ____/____/____

חוות דעת המתנדב/רכז התעסוקה לגבי התאמת המועמד לתפקיד "מעסיק יד" בפרוייקט?

שם:

ה מ ו ס ד ל ב י ט ו ח ל א ו מ י
מינהל הנוחקר והתכנון

דו"ח רכז תעסוקתי לשבוע:

המרכז: 1. ירושלים 2. תל אביב - גברים 3. תל אביב - נשים

מספר האסירים המשוחררים במרכז: _____

מספר המתנדבים במרכז: _____

האסירים המשוחררים במרכז

סיבה לעזיבה		תחום העבודה		מקום הכשרה/תעסוקה		שם האסיר המשוחרר ותעודת זהות	
פירוט	3*	פירוט	2*	פירוט	1*		
							1
							2
							3
							4
							5
							6
							7
							8
							9
							10

1* א = הכשרה 2* א = חסר עיסוק 3* א = מועסק
 ב = תעסוקה ב = בלתי מקצועי ב = אי התאמה מקצועית
 ג = השלמת לימודים ג = מקצועי ג = חוסר מוטיבציה
 ד = מתנדב ד = פקיד ד = אי הסתגלות אישית
 ה = מובטל ה = אחר: _____ ה = סמים
 ו = חודש ראשון בפרוייקט ו = אחר: _____

מהו הקשר שהיה לך השבוע עם כל אחד מהגורמים הבאים:

תוצאות הקשר	סיבת הקשר	סוג הקשר טלפון/פגישה וכו'	יזום הקשר	הגורם
				המתנדב (ציין שם)
				א.מ. (ציין שם)
				מעביד של א.מ. (ציין שם)
				עו"ס של א.מ. (ציין שם)
				מעביד פוטנציאלי
				אחר: _____

בדיקת שתן לצורך זיהוי שימוש בסמים:

שם הא.מ.	תאריך הבדיקה	הסיבה לבדיקה	תוצאות הבדיקה

הערות (כולל פעילויות נוספות, קשיים, הישגים וכו')

שם הרכז: _____

תאריך: ____/____/____

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

מפעלים מיוחדים - ליווי תעסוקתי לאסירים משוחררים

דו"ח פסיכולוג תעסוקתי לשבוע:

שם הפסיכולוג: _____

הקבוצה: 1. גברים - ירושלים 2. גברים - תל אביב 3. נשים - תל אביב

<u>הנעדרים/ות</u>	<u>סיבת היעדרות</u>
.1	
.2	
.3	
.4	
.5	
<u>המשתתפים/ות</u>	<u>הנושאים שהועלו על ידי הפסיכולוג התעסוקתי</u>
.1	
.2	
.3	
.4	
.5	
.6	
.7	
.8	
.9	
.10	

הטיפול בנושאים שהועלו על ידי המשתתפים/ות

הערות הפסיכולוג התעסוקתי:

משך ההדרכה: _____ שעות

חתימה: _____

ה מ ו ס ד ל ב י ט ו ח ל א ו מ י
מינהל הנוחקר והתכנון

דו"ח מתנדב לשבוע:

האיזור: 1. ירושלים 2. תל אביב - גברים 3. תל אביב - נשים

שם המתנדב: _____

מספר האסירים המשוחררים שבאחריותך: _____

חלק א' - דו"ח על אסיר משוחרר שעובד

2. שם האסיר המשוחרר: _____

ת.ז.: _____

מקום העבודה: _____

בתפקיד: _____

מספר ימי העבודה: _____

מספר היעדרויות: _____

מספר איחורים: _____

הקשר שהיה לך עם הגורמים הנאים בעניין העובד (הא.מ.):

תוצאות הקשר	סיבת הקשר	סוג הקשר (טלפון, פגישה)	יזום הקשר (מס. הפעמים)	הגורם
				העובד (א.מ.)
				המעסיק
				רכז תעסוקה
				שירות התעסוקה
				אחר

2. שם האסיר המשוחרר: _____ ת.ז.: _____
 מקום העבודה: _____ בתפקיד: _____
 מספר ימי העבודה: _____
 מספר העדרויות: _____
 מספר איחורים: _____

הקשר שהיה לך עם הגורמים הבאים בעניין העובד (הא.מ.):

תוצאות הקשר	סיבת הקשר	סוג הקשר (טלפון, פגישה)	יזום הקשר (מס. הפעמים)	הגורם
				העובד (א.מ.)
				המעסיק
				רכז תעסוקה
				שירות התעסוקה
				אחר

חלק ב' - מעסיקים פוטנציאליים

1. א. המעסיקים האפשריים שאיתם היית בקשר במשך השבוע:

<u>שם המעסיק</u>	<u>מקום העבודה</u>	<u>כתובת</u>	<u>טלפון</u>
1.	_____	_____	_____
2.	_____	_____	_____
3.	_____	_____	_____
4.	_____	_____	_____

ב. תיאור המשרה המוצעת (כולל היקף משרה, שעות עבודה, סוג ההכשרה ועוד):

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____

2. קשיים נוספים שנתקלת בהם במסגרת הפרוייקט:

- _____
- _____

3. כיצד פעלת כדי להתגבר על קשיים אלה?

- _____
- _____
- _____

הערות:

- _____
- _____
- _____

חתימה: _____

מינהל המחקר והתכנון
המחלקה למפעלים מיוחדים

ככר ד"ר ג. לוטן
שד' וייצמן 13
ירושלים 91909

יב' באב התשנ"ו
28 ביולי 1996

שלום רב,

הנדון: מפעל מיוחד - ליווי תעסוקתי לאסירים משוחררים

אני שמחה להעביר לעיונכם דוח מחקר בסידרת הפרסומים של מפעלים מיוחדים, המוקדש לפיתוח פרויקט נסיוני - ליווי תעסוקתי לאסירים משוחררים.

דוח נוסף בנושא - ליווי תעסוקתי לאסירות משוחררות מתוכנן לצאת בקרוב.

אנו מקווים שתמצאו ענין בנושא ובדוח.

כ ב ר כ ה ,

שרית בייץ-מוראי
מנהלת המחלקה

4072

NATIONAL INSURANCE INSTITUTE
Research & Planning Administration

**Occupational Follow-up Program
for Released Prisoners**

by Debby Ovadia-Yosef

Jerusalem, May 1996

Abstract

The demonstration project, Occupational Follow-up Program for Released Prisoners, was set up by the *Prisoner Rehabilitation Authority* after the publication of studies which pointed to a causal link between unemployment and recidivism.

Until the authorization of this project, most of the efforts directed towards the rehabilitation of released prisoners by means of occupation were concentrated on assistance only up to the stage of job placement; for example, tax reductions, orientation courses, etc. The present project proposes a unique service in which efforts are devoted not only to the integration of the released prisoner in an occupation, but even more so to supporting him during the first months of his employment. This is carried out by allotting professionals from the labor exchange to care for this population, attaching a volunteer to every released prisoner to serve him as a supportive friend and setting up a supportive group under the guidance of an occupational psychologist. At the same time, a pool of employers willing to employ released prisoners was constructed, to be available at time of need.

152 released prisoners applied to the service during the experimental period. Most of these applicants had a background of repeated imprisonments due to transgressions related to drugs, violence or property, and following a lengthy period of drug abuse. The applicants who used drugs joined the project only after they were off drugs for at least a month.

About half of the applicants were integrated into an occupation in the framework of the project, most of them in workplaces and others in training courses. The released prisoners were employed for an average of ten months during the experimental period. They began working for 55 *friendly employers*, some of whom employed more than one released prisoner. About half of the released prisoners continued working until the end of the experimental period.

The occupational follow-up was a partial one. Only a tenth of the released prisoners who were employed were in contact with a volunteer; this contact lasted for one month on average. Furthermore, most of them did not take advantage of the opportunity provided them to participate in a support group. It should be noted that the follow-up was carried out mainly by the occupation coordinators.

The findings indicate a difficulty in operating the model, but it is not clear whether the reason for this difficulty is that the model itself is not applicable, or perhaps that the breakthrough in introducing such a service into the care-providing community as well as among the population of released prisoners demands more time than was originally allotted. Towards the end of the experimental period, cooperation between the *Prisoner Rehabilitation Authority* and the labor exchange in Jerusalem (non-existent prior to the implementation of the project) became notable, and seeds of cooperation were sown too between the care-providing factors in the community and the project operators.

THE NATIONAL INSURANCE INSTITUTE
Research and Planning Administration

OCCUPATIONAL FOLLOW-UP PROGRAM FOR RELEASED PRISONERS

Demonstration Projects

No. 58

Jerusalem, Israel, May 1996

540058.0 9605 .י.י.י